OSNIVANJE I RAZVITAK ORGANA NARODNE VLASTI NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA U 1941. GODINI NA PODRUČJU VINODOLA

Davorin Ježić

Osnivanjem prvog partizanskog logora na Viševici što ga je, odazivajući se pozivu KPJ i druga Tita, osnovala bribirska partijska organizacija, provodeći zaključke vinodolskih komunista donijetih na sastanku u Jesenovi kraj Selaca, stvoreni su uvjeti za početak narodnooslobodilačke borbe u ovom kraju. Na taj se način najbolji sinovi kršnog Primorja od prvih početaka oružane borbe naroda Hrvatske i ostalih naroda i narodnosti Jugoslavije uključuju s puškom u ruci u redove boraca protiv okupatora i domaćih izdajica, u redove boraca za slobodu i za bolji i čovječniji život.

U vinodolskom kraju koji 1941. godine uglavnom obuhvaća područje kotara Crikvenice i Novoga, može se s punim pravom reći da se gotovo istovremeno s organizacijom prvih partizanskih grupa i jedinica osnivaju i odbori narodnooslobodilačkog pokreta, odnosno Narodnooslobodilačke fronte, te akcioni dbori koji su imali kao prvi i glavni zadatak uključivanje novih boraca u partizanske redove i pružanje materijalne pomoći partizanskim jedinicama na svom području.

Viševica je jedno od najudaljenijih područja bribirske šume i dosta udaljena od Bribira (preko 20 km). Izabrana je za smještaj logora zbog toga što je ovo područje u prvim danima ustanka bilo najpogodnije u pogledu sigurnosti s obzirom na udaljenost od naselja i što je s Viševice bilo najlakše povezati se sa stanovnicima Gorskoga kotara i Drežnice ,odnosno sa stanovnicima planinskih sela Zagona, Ledenica i Krmpota koji su tada administrativno pripadali kotaru Novom.

U ovaj partizanski logor pridolaze komunisti, a zatim i ostali rodoljubi. Neprijatelj je ubrzo osjetio ustanak. Može se stoga s punim pravom reći da je »osnivanjem partizanskog logora na Viševici najavljen okupatoru i svim njegovim pomagačima rat i u tom dijelu okupirane Jugoslavije, sve do konačnog oslobođenja.«[1]

Sekretar bribirske partijske organizacije Tomo Strizić, istaknuta politička ličnost među prvoborcima na Viševici i priznati rukovodilac narodnog ustanka u ovom kraju, svjestan da razvitak oružane borbe protiv okupatora i širenje narodnooslobodilačke borbe zahtijeva uključenje svih naprednih snaga — poduzima sve da se partijska organizacija Viševice i borci s Viševice povežu što tješnje s narodom.

S tim u vezi drug Blaž Kalafatić, jedan od najbližih suradnika Tome Strizića, koji zajedno s njime dolazi 30. ili 31. VII 1941. na Viševicu kamo su odlukom partijske organizacije Bribira već otišli 25. VII Franjo Mureta, Petar Spoja i Josip Veljačić-Zebić, u svojim sjećanjima piše između ostalog:

> »Između logora u Viševici i neoslobođene teritorije postojali su već od prvih dana njegovog formiranja niz organizacionih veza i kanala. U prvo vrijeme one su najorganizovanije preko Bribira... Povezivanjem sa neoslobođenim teritorijem (pozadinom, D. J.) u pravcu dalje političke akcije narodno oslobodilačkog pokreta, kao i pitanje dalje mobilizacije ljudi u partizane u to vrijeme postavljalo se kao naš glavni zadatak. U tom radu učestvuje velik broj ljudi na neoslobođenom teritoriju (doduše negdje više, negdje manje). Često zavisi od političke djelatnosti i i aktivnosti naših ljudi u pojedinim mjestima. Ta aktivnost naročito je velika u Bribiru. Tako već u kolovozu mjesecu samo u Bribiru na razne načine aktivno radi za NOP preko 200 ljudi. Koncem 1941. godine taj se broj povećava za nekoliko puta. Slično je stanje u Ledenicama, Krmpotama i Zagonima (planinska sela kotara Novi, D. J.), jer u prvim mjesecima ustanka tako masovnog pokreta u drugim mjestima (na području tadašnjih kotara Novi i Crikvenica, D. J.) nije bilo.[2]
>
> Za čitavo ovo vrijeme (misli se na prve dane partizanskog logora na Viševici) 'četa je snabdjevena hranom i ostalim potrebama iz pozadine, uglavnom iz Bribira i u tom pogledu u Bribiru je postojalo jedinstvo naroda. Osim toga u šumi su bile u trapovima velike količine krumpira koje je narod ustupio dobrovoljno partizanima'.«[3]

Kada je prvih dana mjeseca kolovoza 1941. godine u logor na Viševici došao Milan Mataija, sekretar partijske organizacije Ledenica, s kojim je održavana stalna veza, održan je partijski sastanak kojim je rukovodio drug Tomo Strizić.[4]

---

[1] Andrija Tus: Bribir u revolucionarnom pokretu i oslobodilačkom ratu, Zagreb 1971, str. 112.

[2] Blaž Kalafatić: Neki podaci o razvitku NOO-a u 1941. godini u kotaru Crikvenica (ranije kotarima Crikvenica i Novi), Narodni muzej Novi Vinodolski (dalje Muzej N. V.).

[3] Juraj Brozičević, Josip Brozičević, Josip Skočilić-Kurilo i Joso Tonković, Akcije I bribirske i II ledeničke čete, Muzej N. V.

[4] Blaž Kalafatić, isto kao pod 2.

Na tom je sastanku između ostaloga dogovoreno da se partizanski logor na Viševici što prije poveže s Drežnicom te s drugovima u Liču i Fužinama (Gorski kotar), da se na terenu Bribira, Ledenica i Selaca nastavi prikupljanje i doprema svega potrebnijeg za normalan život u tom šumskom području. Sastanku su prisustvovali: Tomo Strizić, Milan Mataija, Blaž Kalafatić, Franjo Mureta, Andrija Tus i Josip Saftić. »Na sastanku je raspravljena politička situacija na terenu Bribira, Ledenica, a posebno Novog, Crikvenice, Selaca i Grižana. Ocijenjeno je, da je politička situacija dobra, jer da je narod u Vinodolu, posebno u Bribiru, Ledenicama i Selcima ne krije svoje raspoloženje za borbu protiv okupatora i domaćih izdajica i da sa simpatijama gleda odlazak u partizane prvih boraca ovog kraja i da se divi njihovoj hrabrosti. Dogovoreno je, da drug Pere Komadina zajedno sa drugovima kojima prijeti opasnost od hapšenja dodju na Viševicu, dok Ladislav Vivoda, učitelj u Mataija Dragi, treba da ostane na terenu dok god može i da održava vezu sa Novim s obzirom, da ustaške i okupatorske vlasti nisu upoznate s njegovim djelovanjem kao člana KP. Tom prigodom su i određeni drugovi za izvršenje zaključaka.«[5]

Tako su za Crikvenicu i Grižane određeni Strizić i Kalafatić, za Ledenice Milan Mataija, a za Lič i Fužine Andrija Tus.

U izvršavanju zaključaka koji se odnose na povezivanje s komunistima Novog, Crikvenice, Selaca i Grižana, osvrnut ćemo se u ovom izlaganju posebno, jer izvršenje ovih zaključaka uključuje u sebi htijenje i obvezu osnivanja odbora kao pomoćnih organa već osnovane partizanske jedinice na ovom području u toku 1941. godine. Dakle, istovremeno kad se stvaraju oružane jedinice, kako partizanski odredi djeluju i rastu, javljaju se i posebni organi ustanka, odbori NOP-a. Ti su odbori bili odraz prvih velikih revolucionarnih promjena, a stvaraju se u Bribiru, jer se tu najprije odrazilo djelovanje partijske organizacije vođene Tomom Strizićem još u radu Narodne čitaonice, Bribirskog sportskog kluba »BSK« i svagdje gdje su djelovali mladi. Osnivanjem tih odbora za pomoć prvim partizanima na Viševici nametali su se partijskoj organizaciji i rukovodstvu partizanskog logora teški i složeni ratni uvjeti koji su zahtijevali maksimalan angažman svih raspoloživih snaga. U isto vrijeme odbori NOP-a osnovani su u Selcima i Novom Vinodolskom.

Za istaknuti je da su partijske organizacije Bribira, Ledenica i Selaca od samog početka vršenja priprema za osnivanje partizanskog logora na Viševici vodile brigu o tome da u pripreme oko sakupljanja oružja, odjeće, hrane i drugih elementarnih ljudskih potreba uključi što više antifašista — nepartijaca, simpatizera KP. Na tom se radilo u cijelom području tadašnjih kotareva Crikvenica i Novi, odmah poslije odluke u Jesenovi o podizanju partizanskog logora u bribirskoj šumi i upućivanja u njega svih onih kojima prijeti opasnost od okupator-

[5] Andrija Tus, Neki podaci o razvoju NOP-a u 1941. godini u kotaru Crikvenica (ranije kotarevi Crikvenica i Novi), Muzej N. V.

skih i ustaških vlasti i onih koji dobiju pozive za tzv. hrvatsko domobranstvo. Težilo se uključiti i poznate rukovodioce HSS-a.

Prema dogovoru s drugom Tomom Strizićem već u srpnju 1941. Blaž Kalafatić prije odlaska u partizane odlazi u Crikvenicu do Franje Borića, narodnog poslanika HSS-a, nudeći mu na prodaju med. Međutim, glavni cilj njegova posjeta bio je da razgovara s Borićem o njegovu uključivanju u borbu protiv okupatora. Borić je inače bio najznačajnija ličnost u organizacijama HSS u ovim krajevima. I s obzirom na okupaciju zemlje od njemačkih, talijanskih i drugih okupatora i osnivanje ustaške vlasti Kalafatić mu je uputio pitanje: »A što sada?«, na što mu je on odgovorio vrlo zbunjeno: »Sinko, sinko, ja sam se do sada borio za narod, a sada, bogami, treba misliti na sebe.« U isto to vrijeme u Bribiru je takvo pitanje postavljeno i zamjeniku narodnog poslanika za kotar Novi Matu Šimcu, zvanom Politika koji je tada praktički odbio svaku suradnju s NOP-om u 1941. godini. Slično je bilo držanje i ostale nekolicine (Jure Kraljića u Novom i dr.). Njihov politički ugled među još malim brojem pristalica HSS-a i kod ostalog naroda počeo je nevjerojatno brzo da opada.[6] No u pripremama za osnivanje partizanskog logora narod je davao pomoć.

Rezerve krumpira što su ih seljani Bribira ostavili u trapovima u šumskim naseljima bribirske šume i darovali partizanima s Viševice, pomalo su se smanjivale. S povećanjem broja partizanskih boraca na Viševici nestajale su i ostale rezerve koje su aktivisti Bribira, Selaca i Ledenica u prvo vrijeme sakupili. Sam Bribir, koji je u prvo vrijeme uglavnom snabdijevao svoje borce, nije mogao pokriti sve potrebe. Rukovodstvo partizanske jedinice i njena partijska organizacija na Viševici stali su na gledište da se organizacija prehrane i snabdijevanje ostalim potrebama mora postaviti na trajniju osnovu, a ne na prikupljanje od slučaja do slučaja. Utoliko prije što se zauzelo gledište da se u borbu protiv okupatora i domaćih izdajica moraju angažirati sve raspoložive narodne snage.

Zbog toga je već u kolovozu 1941. partijska jedinica i rukovodstvo partizanskog logora na Viševici zauzelo gledište da se u akciju snabdijevanja uključi što veći krug aktivista u svakom mjestu, u svakom naselju, odnosno da se svugdje gdje je god to moguće, osnuje organizaciona jezgra za pomoć borcima. Povrh zaduženja koja smo već istakli, i ovaj zadatak preuzimaju drugovi Tomo Strizić, Blaž Kalafatić i Andre Tus. Svrha je bila pronaći mogućnost i način organiziranja NOP-a na okupiranom području s ciljem pomoći partizanskom logoru Viševica i širenju narodnog ustanka u ovom kraju.

Drug Andrija Tus ističe da su zaključak za prikupljanje hrane i drugih potreba donijeli početkom rujna 1941. godine, tj. organizaciju te djelatnosti na području Bribira preuzeli su na sebe rukovodioci partizanskog logora Viševice. Za područje okolnih mjesta (tadašnjih kotareva Novi i Crikvenica) organizaciju tog zadatka preuzeo je Mate

[6] Blaž Kalafatić, isto kao pod 2.

Kršul, sekretar Okružnoga komiteta KPH za Hrvatsko primorje, koji je prissutvovao razmatranju ovoga problema u logoru Viševica.[7]

Mate Kršul-Mali, tada sekretar Okružnoga komiteta KPH za Hrvatsko primorje, boravio je u svom rodnom mjestu Selcima. Vezu sa šumom održavao je sam ili putem drugova iz Selaca (Vlado Car, Andrija Kršul, Luka Antić). Mate Kršul je u partizanski logor na Viševicu prvi puta došao u jesen 1941. »S više drugova išao je cijelu noć, a u svitanje naišli su na stražu. Na straži je bio Tomo Strizić.« Kršul je tada održao sastanak s članovima partijske organizacije u logoru.

> »Kršul kazuje da se tada susreo i s Ivanom Harišem (Ilijom Gromovnikom), španjolskim borcem, koji je upravo poučavao borce kako se postavljaju pakleni strojevi, a koji je te noći krenuo s njima u prvu akciju. Vraćajući se iz šume, Kršul je dio puta išao zajedno s borcima, s Ivanom Harišem na čelu.
>
> Akcija na prugu izvršena je u noći 8. na 9. rujna 1941. Iz toga proizlazi da je Mate Kršul bio na sastanku organizacije KPH u logoru 8. rujna 1941. i da se je tada prvi put susreo s Tomom Strizićem . . .«[8]

Poslije ovog sastanka u šumi o pitanju opskrbe partizanskih logora održao je Mate Kršul mnogo sastanaka na području Vinodola, a sve u svrhu konstantnog opskrbljivanja hranom partizanskih boraca na Viševici. Kršul također neumorno obilazi partijske organizacije Vinodola, dajući zadatak partijskim organizacijama, i dotadašnjima i novoosnovanima, da se osim upućivanja novih boraca u partizanske jedinice bave i snabdijevanjem partizanskih logora. Tako dolazi i do osnivanja odbora Narodnooslobodilačke fronte, tj. NOF-a i u svim mjestima gdje se mreža simpatizera NOP-a proširuje na veći krug aktivista i rodoljuba i antifašista.

Tako su već krajem kolovoza 1941. Tomo Strizić i Blaž Kalafatić održali sastanak u selu Ugrini u kući gostioničara Josipa Parca s grupom istaknutijih otprije poznatih lijevo orijentiranih Bribiraca. Kako rekoše u šali: »Sišli s planine, da bi se našli u spavaćoj sobi Parčevoj, da se dogovore s utjecajnim ljudima Bribira o pomoći NOP-u, o pomoći prvim partizanima na Viševici.«

Sastanak se održao u poslijepodnevnim satima, sa svrhom da se osnuje odbor Narodnooslobodilačkog pokreta, kao odbor Narodnooslobodiličke fronte za Bribir. Dok su u sobi raspravljali gotovo dva sata poznati Bribirci Nikola Antonić zvani Mika Dvorančić, Jakov Mance i Dragan Frančišković o načinu na koji bi se najbolje moglo organizirano djelovati i pomoći razvoju NOP-a i što bi sve trebalo učiniti za partizanski logor na Viševici, dotle se grupa talijanskih okupatora bezbrižno rashlađivala poznatom bribirskom vinodolskom kapljicom koju je Parac znao uvijek imati u svom podrumu.

---

[7] Andrija Tus, isto kao pod 5.
[8] Dr Vinko Antić, Vinodolska Selca u borbi, Selca 1975, str. 572.

Nakon izlaganja drugova Tome i Blaža o stanju u partizanskom logoru na Viševici i o raspoloženju koje vlada među partizanima, osnovan je Odbor narodnooslobodilačkog pokreta za Bribir sa zadatkom prikupljanja pomoći u hrani, odjeći i sanitetskom materijalu, a po mogućnosti i oružju, jednom riječju svega što je potrebno borcima. Tom zgodom nije im rečeno da je ovaj odbor inicijativni, ni privremeni ni nešto slično, već jednostavno Odbor NOP-a. U odbor su ušli prisutni: Nikola Antonić, Jakov Mance i Dragan Frančišković te Josip Tonković-Durus koji je toga dana imao i najvažniji zadatak — osiguranje ovog prvog sastanka rodoljuba Bribira nakon što je osnovan bribirski partizanski logor, i čuvanje najpopularnijih partizana za koje bi okupator platio najveće moguće nagrade, kako se u narodu za te poznate »šumare« govorilo. Kuća Parčeva udaljena je ni kilometar od talijanskog garnizona u Bribiru.

U Odbor je ušao i peti član Petar Dražić, zidar i vinogradar iz sela Ugrini, koji doduše iz opravdanih razloga nije prisustvovao ovom sastanku, ali kako je iznio drug Kalafatić, dao je pristanak da uđe u Odbor, te dok god je ovaj odbor u toku 1941. djelovao, održavao je kao član odbora stalne kontakte i surađivao s njegovim predsjednikom Nikolom Antonićem.[9]

Ovih pet članova Odbora narodnooslobodilačkog pokreta bili su dobro poznati i cijenjeni Bribirci i njihovo vezivanje za NOP mnogo je značilo u Bribiru. Oni su mahom bili sitni trgovci i obrtnici te su svojim doprinosom i ilegalnim djelovanjem ostalih građana, koji su s njima bili vezani »korisno poslužili razvoju NOP-a na ovom području u toku 1941. godine do trenutka dok je ovaj odbor i djelovao, jer su se kasnije uglavnom uključili u rad akcionih odbora osnovanih za njihova područja.«[10]

Josip Tonković, zvani Durus, sjeća se da je bio kraj kolovoza 1941. kada se ovaj sastanak održavao, jer je to baš bilo u vrijeme sazrijevanja grožđa »te je tobože nedaleko od kuće na straži bezbrižno jeo grožđe, a u stvari mučile su ga brige o sigurnosti održavanja sastanka, imajući u vidu veliku odgovornost pred partizanima i KP za živote partizanskih vođa ovog kraja, koje je on inače dobro poznavao.«[11]

Josip Tonković-Durus ističe da je neposredno prije nego je održan sastanak za osnivanje Odbora narodnooslobodilačkog pokreta Bribira održan masovni sastanak seljana sela Ugrina, a on je imao dužnost osiguranja, te u vezi s tim ističe: »Radi osiguranja ovog sastanka u bribirskom selu Ugrini straža je bila postavljena od jednog zavoja prema drugom, tako da se je mogla osmatrati kuća u kojoj je bila gostionica Parac Josipa. Jedno stražarsko mjesto bilo je postavljeno 'pred Šutom' u blizini kuće obitelji Tus, a drugo je bilo pod 'Višnjom'. Na straži su bili omladinci Božo Frank i Juraj Ugrin Lenardov, a ja sam bio

[9] Izjava Blaža Kalafatića autoru za ovaj rad.
[10] Blaž Kalafatić, isto kao pod 2.
[11] Izjava Josipa Tonkovića Durusa, data autoru za ovaj rad.

na straži pred samom zgradom, zapravo stajao sam na samim ulaznim vratima gostionice. Te mi je zgode Kate Kršul Švrakica dala grožđa i ja sam to grožđe bezbrižno jeo. Pred kućom smo imali dobar pregled da bismo u slučaju opasnosti ako dolaze talijanski vojnici ili pak oružnici, na vrijeme mogli dojaviti našima da se hitno povuku na sporedni ulaz. Dogovor je bio takav, da omladinci meni dojave, a ja drugu Miki Antoniću, koji je bio odmah pokraj vratiju s unutrašnje strane za vrijeme održavanja masovnog sastanka. Tom sastanku prisustvovalo je oko 25 osoba, što žena, što muškaraca. S obzirom na to da je osobno bio baš na ulaznim vratima, da je čuo kako je drug Blaž u svom govoru prisutnima u gostionici Parac govorio između ostalog: 'Sada je naša zemlja okupirana. Okupator nije naš prijatelj. Kralj i vlada su napustili našu zemlju i tamo su u Londonu, gdje bezbrižno žive. Sada je od svih stranaka stare Jugoslavije ostala vjerna svome narodu jedino KP, koja je i povela borbu protiv okupatora, a za oslobođenje. Istakao je, da će proći Nijemci i Talijani, ali da ovdje ostaje naš narod, koji je ovdje vjekovima. Naša himna govori: Proklet bio izdajica svoje domovine. Stoga će svatko tko bude služio okupatoru odgovarati pred sudom naroda. Pravi sinovi naroda su sada u šumi, koji se bore za slobodu svoje zemlje. Tim borcima, narodnim borcima potrebna je pomoć njihova naroda. Stoga je istakao da 'kada se pojedini drugovi budu na vas obraćali, odazovite se njihovoj molbi za pomoć, a ta pomoć može biti u hrani ,odjeći, novcu, oružju kao tko imade, jednom riječju u svemu što je potrebno. I ne samo to.' Zamolio je prisutne ako tko imade viška krumpira u trapovima u šumi do kojeg im i onako okupatorska vojska neće dati da dođu, da ga ustupe borcima. Posebno je istakao da se borci u šumi ne mogu ni održati bez pomoći naroda. Ove su mi se riječi usjekle u sjećanje jer sam ovakav govor prvi puta čuo. Sastanak je prošao u najvećem miru i tišini, a trajao je jedno pola sata, nakon čega su se svi prisutni disciplinirano razišli svojim kućama.

Mi smo i dalje ostali na straži i nakon toga se održao sastanak na kojemu je izabran Odbor NOP-a, o čemu me je upoznao drug Blaž. Drug Blaž mi je rekao da će Odbor voditi Mika Antonić.

Kao član Odbora znam, da smo se pojedinačno sastajali mi odbornici ovog Odbora već prema zadacima, koji su stajali pred nama. O tom je vodio računa drug Mika Antonić. Dana 15. XI 1941 (datuma se točno sjećam jer je utvrđen jednom mom susjedu [Staniću] iz Sv. Vida u radni staž), sastali smo se kod Josipa Kunića (selo Stanići — Sv. Vid). Na taj sastanak sam došao kao odbornik NOP-a. Sastanku su osim mene prisustvovali Juraj Stanić, Ivan Spoja i Kate Kršul-Božina (u to vrijeme i član akcionog odbora). Inače od Odbora NOP-a Bribira trebao je osim mene prisustvovati i Petar Dražić, ali se on opravdavao zbog bolesti. Na ovom sastanku, kojem su iz partizanskog logora prisustvovali Tomo Strizić i Blaž Kalafatić, raspravljalo se uglavnom o prikupljanju pomoći za opskrbu partizana. Svi prisutni smo preuzeli obavezu i podijelili između sebe zadatke za prikupljanje. Kako je još bilo u bribirskoj šumi punih trapova krumpira, a partizani nisu znali za nje, to su građani zamoljeni da ustupe odgovarajuće količine. Iz-

među takvih je bio i moj djed koji je u to vrijeme imao nekih 6 kvintala krumpira. Svi su dobrovoljno ustupali, a takvih je bilo veći broj. Drug Blaž je ovom prilikom prisutnima naglasio, da se u slučaju bilo kakve potrebe, ukoliko se naiđe i na kakve poteškoće, obavijesti drug Mika Antonić.

Treći puta imali smo sastanak baš na dan 26. XII 1941, i to kod Placida Kršula, stolara u Sv. Vidu. Na tom sastanku bio je prisutan iz partizanskog logora drug Blaž Kalafatić, a predmet rasprave bio je također problem snabdijevanja partizanskog logora. Na tom sastanku ja sam dobio posebno zaduženje da se povežem s članom Odbora NOP-a Bribira drugom Draganom Frančiškovićem, kako bi on poradio na sakupljanju robe za zamjenu. Naime, već smo to i ranije činili zalaganjem Mike Antonića i Jakova Mance, te smo sakupili među trgovcima Bribira toliko robe da su mnoge žene iz većih bribirskih sela odlazile čak i u Slavoniju, da bi te odjevne predmete i raznu robu mijenjale za hranu i odatle ju dopremale u Bribir, odnosno prenosile je u partizanski logor. Baš na tom sastanku ja sam dobio zadatak, da radim na organizaciji razmjene sakupljene robe za hranu. Tog dana se sjećam vrlo dobro u 1941. godini, jer smo Anica Sobol, zatim Katarina Mance, Stipe Ugrin, Ljuba Stanić-Barišićeva i ja dogovorili, da svaki damo po 5 kg brašna i da baš za Božić ispečemo bijeli kruh za partizanski logor, što smo i učinili. Kruh se je pekao kod Katice Stanić Brckove i pripremala ga je omladina Sv. Vida, a potom i odnijela uz pratnju partizana Jože Krajačića Belog u partizanski logor. To isto je organizirao na drugoj strani Bribira u selu Kričina Živko Ivanković u dogovoru sa Mikom Antonićem.«[12]

Ovaj se odbor smatra na našem vinodolskom području prvim »društveno-političkim tijelom za razvijanje narodnooslobodilačkog pokreta i Narodnooslobodilačke fronte«,[13] osnovan od KP sa zadatkom aktiviranja što šireg kruga građana za NOP i pomoći partizanskom logoru Viševica.

U Odbor su ušli svi partijci, a neposredni kontakt za cijelo vrijeme njegova postojanja održavao je Blaž Kalafatić, pa i kasnije, kad god je mogao, održavao je kontakt sa svim njegovim članovima, jer su svi oni tokom NOB-e mnogo pridonijeli da okupatorske vlasti i njihovi domaći izdajnici nisu imali nikakva uporišta u narodu Bribira.

Zalaganjem ovog odbora i aktivista Bribira nesebičnu pomoć u hrani, odjeći i drugim aktiklima davali su mnogi građani Bribira, a posebno trgovci (osim članova odbora: Jakova Mance [Bribir], Nikole Antonića [Bribir] i Josipa Tonkovića Durusa [Ugrini]) još i Ivan Ligatić (Bribir), Stjepan Ugrin (Bribir), Živko Ivanković (Kričina) i Ljuba Stanić Barišićeva (Ugrini). Za istaknuti je da su od mjeseca prosinca u žici bili svi spomenuti koji su imali trgovine u Bribiru, pa je prijenos materijala još više bio otežan.

---

[12] Josip Tonković, isto kao pod 11.
[13] Blaž Kalafatić, isto kao pod 9.

Za uspostavljanje veza s pozadinom, odnosno bolje rečeno s okupiranim područjem, koriste se bribirski omladinci Josip Mršan (za Novi), Josip Dorić (Selca), Mladen Plovanić i Franjo Antonić (Dogljač) za Grižane, Tribalj i Crikvenicu, dok majka spomenutog Dorića — Anica Dorić koja svakodnevno, kao i Cecilija Lončarić-Dražić iz Jargova, idu u Selca kao mljekarice i koriste se također kao veza sa Selcima.[14] Tako je došlo do povezivanja u kolovozu 1941. s Novim Vinodolskim, odnosno s drugaricom Marijom Vuković-Dunjom i Josipom Đerđom koji kao delegat CK KPH već djeluje na ovom području, zatim s Grižanima s drugom Matom Saftićem, koji se u Bribiru sastaje s Blažem Kalafatićem. Vezu s Crikvenicom održava Tomo Strizić s već njemu dobro poznatim komunistom Ivanom Brozičevićem.

Ovi sastanci pridonose osnivanju i proširivanju mreže partijskih organizacija, a prema tome i osnivanju organizacija NOP-a na liniji Narodnooslobodilačkog fronta.

Uz dosadašnje veze Viševice s Bribirom, Selcima, Ledenicama i Krmpotama ove se veze u drugoj polovini kolovoza 1941. proširuju i učvršćuju. Tako sada partijska organizacija i partizanski logor Viševica imaju čvrste veze s Ledenicama (Milan Mataija), a preko Ledenica i s Krmpotama (Luka Butorac Lukina iz Bačići), Crikvenicom (Vlado Matetić) i s Ivanom Brozičevićem koji povremeno dolazi iz Jurjeva u Crikvenicu, s Novim Vinodolskim (Josip Đerđa, Marija Vuković-Dunja i Ivica Radetić), Grižanima (Tomo Mavrić i Mate Saftić), Selcima (Vjekoslav Lončarić, Mate Kršul-Mali, Andrija Kršul-Merikančić i Vladimir Car) te s Dramljem (Rafe Brozičević).

Pokrenutom aktivnošću rukovodstva partizanske jedinice s Viševice i njene partijske organizacije te aktivnošću druga Josipa Đerđe, dolazi u Novom Vinodolskom 29. VIII 1941. do osnivanja Odbora za organizaciju narodnooslobodilačkog pokreta. Odbor je osnovan u kući Slavka Ježića (sada Ulica Draga Majoli broj 4), u neposrednoj blizini talijanske vojne jedinice, smještene u zgradi nekadašnje osnovne škole (Frankopanski kaštel). Ovo je zapravo bio »ilegalni Odbor narodnooslobodilačkog fronta«[15] s ciljem okupljanja i aktiviranja naroda u borbi protiv okupatora i domaćih izdajica, za mobilizaciju novih boraca i aktivizaciju naroda za materijalnu i moralnu pomoć NOB-i.

U Odbor su izabrani: Ivica Radetić, dipl. ing. šumarstva, kao predsjednik, te članovi Ivan Šebalja, zidar, Ivan Zoričić-Paladin, stolar, Dimitrije Nastasić, gostioničar, Drago Majoli, električar i Anka Krišković Vranješina, domaćica. Kratko vrijeme poslije osnivanja ovoga odbora u rad se uključio i dr Andrija Šerman, liječnik, koji je svojim radom i djelovanjem u liječenju te lijekovima i sanitetskim materijalom znatno pomogao partizanima, odnosno kasnije bio od velike koristi partizanskim bolnicama.

---

[14] Blaž Kalafatić, isto kao pod 2.

[15] Ivica Radetić-Ferdo, Novi Vinodolski u narodnooslobodilačkoj borbi 1941—1945. godine, Spomen-knjiga Narodne čitaonice Novi Vinodolski, str. 18.

Istovremeno krajem kolovoza 1941. dolazi u Selcima do osnivanja Odbora za organizaciju narodnooslobodilačkog pokreta. Naime, partijska organizacija u Selcima, koja je u to vrijeme bila jedna od najaktivnijih u Vinodolskom kraju na sakupljanju pomoći Viševici, nije mogla sama ni uz svestranu pomoć članova SKOJ-a i omladine izvršavati postavljene zadatke. »Zaključila je da se proširi krug ljudi i uključuju u redove NOP-a i antifašisti iz redova bivšeg Jugosokola.«[16]

Do osnivanja ovog Odbora dolazi na partijskom sastanku održanom u kući Mata Kršula u Selcima, tada člana partijske organizacije (sada Selca, Prilaz Vjekoslava Jeličića broj 7), kojemu su prema sjećanju Vjekoslava Lončarića, tada sekretara partijske organizacije, zajedno s njime prisustvovali: Vlado Car, Andrija Kršul, Mate Kršul i Nikola Lončarić-Andrinić. Nakon što je Mate Kršul (kasnije sekretar OK KPH za Hrvatsko primorje) prikazao vojnu i političku situaciju u zemlji, a posebno u partizanskoj jedinici na Viševici s obzirom na pronalaženje stalnog izvora snabdijevanja, predložio je osnivanje odbora kojem bi svrha bila slanje novih boraca u partizanske redove i brige o njihovoj prehrani i snabdijevanju svim potrebnim za njihovo djelovanje u borbi protiv okupatora i domaćih izdajica, u borbi za oslobođenje. U ovaj Odbor narodnooslobodilačke fronte izabrani su: Vjekoslav Lončarić (Vjeko), općinski službenik i sekretar partijske organizacije u Selcima, kao predsjednik, a kao članovi Nikola Lončarić-Andrinić, Petar Lončarić-Bubnjar, Juraj Jeličić-Špiro, Ivan Antić i Ivan Pobor, brijački obrtnik. Odbor je prvih dana u toku 1942. pretrpio reorganizaciju s obzirom na odlazak člana Jurja Jeličića potkraj 1941. pa se mjesto pet članova Odbor proširio na devet članova.[16]

Politički rad toga odbora znatno se osjećao s obzirom na utjecaj partijske organizacije te povezivanjem Mata Kršula s Josipom Đerđom u Novom Vinodolskom, Viktorom Bubnjem i Vladom Matetićem u Crikvenici. To se naročito odrazilo na osnivanje Okružnoga komiteta KPH za Hrvatsko primorje u Crikvenici početkom rujna 1941. »U novom Okružnom komitetu javlja se kao sekretar Mate Kršul, do tada član partijske organizacije u Selcima, čije je političko djelovanje bilo već do tada zapaženo.«[17]

Prema sjećanju predsjednika toga odbora Vjekoslava Lončarića, Odbor je po osnivanju odmah počeo rad tako da je već u toku rujna 1941. član Odbora Nikola Lončarić-Andrinić bio povezan s drugaricom Marijom Vuković-Dunjom u Novom Vinodolskom za prijenos štampe iz Novog Vinodolskog gdje se nalazila partizanska tehnika u zgradi Državnog voćnog i loznog rasadnika, i za održavanje veze za prijenos hrane i ostalog materijala u tamošnjem punktu u »Pavlomiru«.[18]

Valja istaći da je ovaj odbor u Selcima, zapravo član odbora Ivan Pobor, na prijedlog predsjednika odbora Vjekoslava Lončarica stupio

---

[16] Izjava Vjekoslava Lončarića data autoru za ovaj rad.
[17] Dr Vinko Antić, Vinodolska Selca u borbi, Selca 1975, str. 568.
[18] Vjekoslav Lončarić, isto kao pod 16.

u kontakt s monsinjorom drom Svetozarom Rittigom koji se kao župnik crkve Sv. Marka u Zagrebu sklonio ispred ustaških vlasti u Selca (neko vrijeme boravio je i u Novom Vinodolskom u kući svoga brata prof. inž. Ivana Rittiga) (opaska D. J.). To mu nije predstavljalo neke poteškoće jer mu je bio osobni brijač. U toku razgovora s njim zatražio je od njega novčanu pomoć za NOP, našto je ovaj odmah pristao. Od tada mu Vjekoslav Lončarić šalje redovito do odlaska na oslobođeni teritorij partizansku štampu. »Tako je baš partijska organizacija i Odbor NOP-a u Selcima povezala dra Rittiga s rukovodstvom NOP-a Hrvatske.«[19]

U kolovozu 1941. dolazi do osnivanja partijske organizacije u Crikvenici, koja odmah nakon osnivanja nastoji da se što više poveže s narodom, u čemu ima uspjeha, a posebno kod omladine.[20]

Nakon kapitulacije stare jugoslavenske vojske u svim vinodolskim mjestima ontifašisti osuđuju okupaciju. Tih ljetnih dana 1941. u Crikvenici, sjeća se Anđelo Brnjac, radnik (sada oficir JNA u mirovini) pogotovu trenutka kada mu je pristupio Toni Buchhoffer, tada poznati antifašist, da dođe k njemu u hotel »Slavija«. Tom prigodom mu je rekao da je u Crikvenici osnovan Odbor antifašista s osnovnim ciljem da se pomogne ljudima u šumi koji pružaju okupatoru otpor. Anđelo je pristao da radi za ovaj Odbor te je obećao da će dati 4 kompleta s puškama (bajoneta, remenje i fišeklije) koje je spremio kod sebe, a pripadali su vojnicima stare jugoslavenske vojske. Buchhoffer je tom prilikom od njega tražio da ga prebaci u šumu jer je Anđelo Brnjac imao motor-kotač, što je on i obećao, međutim, kasnije Bucchoffer više nije tražio. Nakon ovog dogovora rekao je Buchhoffer Brnjcu da bi sad mogao otići jer baš očekuje drugi sastanak. Na stubama u pravcu Buchhofferova stana sreo je dra Ivana Sobola, liječnika u Crikvenici, koji mu je tom prilikom u prijateljskom tonu rekao: »Mali, drži se dobro i pametno«. Po ovom Anđelo Brnjac zaključuje da je taj drugi čovjek kojega je Buchhoffer očekivao, bio dr Ivan Sobol. Po kontaktima koje je imao s Buchhofferom, Anđelo Brnjac smatra da je s njima još radio i Milan Banjanin, učitelj fiskulture i tenisač iz Crikvenice. Ovo smo iznijeli s napomenom da je u Crikvenici, kao i u drugim mjestima Vinodola uopće, vladalo antifašističko raspoloženje, no nije bilo poznato da u bilo kojem drugom vinodolskom mjestu djeluje i radi antifašistički odbor mimo onoga za koji je inicijativu dala KPJ.[21]

Kasnije se Anđelo Brnjac uključuje u NOP putem druga Albina Benića te djeluje i radi na poznatom punktu u Gornjem kraju, zvanom »Kod Kinkele«, gdje su u napuštenoj kući ostavljane stvari za potrebe NOP-a i dalje se slale u šumsko područje, a odatle je otpremio i puške o kojima je bilo riječi.

---

[19] Vjekoslav Lončarić, isto kao pod 16.
[20] Izvještaj Vlada Matetića ,na Simpoziju Vinodol u NOB-i 1941.
[21] Izjava Anđela Brnjca data autoru za ova jrad.

Inž. Nikola Brozina ističe da su s Buchhofferom u to vrijeme u Odboru radili on (Brozina), Karlo Radil, poznati član KP u Crikvenici, zatim dr Ivan Sobol, liječnik, i Vlado Lovrić, službenik. Nikola Brozina bio je u to vrijeme općinski načelnik Crikvenice. Brozina ističe da je baš on upozoravao ovaj odbor, tj. da je Odbor organiziran baš u vrijeme kada je on osobno dobio poruku od Tome Strizića iz šume kako bi bilo poželjno da se pomogne rodoljubima koji se u šumi bore protiv okupatora i domaćih izdajica. Do tada da se to ne bi moglo smatrati odborom već grupom istomišljenika koji se nisu mogli pomiriti s okupacijom. Odbor da je nastao tek kada su počeli prikupljati stvari za slanje u šumu na poziv druga Strizića. To je istakao na jednom sastanku ove grupe koja je to odmah prihvatila, i da je tako došlo do spomenutog Odbora. Od tada da se ova grupa rodoljuba nazvala Odbor kojemu su dali naziv: »Odbor za pomoć ljudima u zelenom kadru«. Tvrdi da se odbor ne bi ni osnovao da on nije dobio poruku od Strizića za pomoć partizanima u šumi. Nakon ovog osnivanja Odbora da su sakupljene 2 velike vreće razne nepokvarljive hrane te nešto odjeće i, koliko mu se čini, 7 pušaka i 2 revolvera. Sve te stvari da su zatim po kočijašu Marušiću, kojemu se imena ne sjeća, ali za kojeg zna da je kasnije iz Grižana otišao u Slavoniju, poslane u šumu. Brozina smatra da je ovaj odbor osnovan negdje u kolovozu. Koliko se on sjeća, ovaj odbor preuzeo je u to vrijeme brigu za one rodoljube koji nisu htjeli ići u domobranstvo, da im pronalazi poslove u građevinarstvu i slično. Ističe da mu je negdje u ljetnim mjesecima, a vjerojatno krajem kolovoza 1941, došao drug Vlado Matetić, zvani Duma, a možda i početkom rujna 1941. (točno se ne može sjetiti) i da mu je baš u njegovoj kancelariji rekao: »Vi imate odbor za pomoć partizanima u šumi. Hajde da formiramo zajednički odbor, vi pristaše HSS-a i mi komunisti«. Ja sam mu odgovorio: »Pa tu je u Odboru s vaše strane Karlo Radil«. Nato će on: »Dobro, neka je, ali je on tu u svoje ime, bilo bi bolje da se taj zajednički odbor osnuje od predstavnika raznih partija koje žele pomagati borbu protiv okupatora.«[22] Dogovorili smo se da se osnuje zajednički odbor s time da u njega ne uđe predstavnik HSS-a Frano Borić, jer, kako reče Matetić, a s njime sam se i ja složio, da je on »lajalo« i da bi mogao kome nepoželjnom ispričati o tom odboru. Dogovorili smo se da u odbor uđu dr Ivan Sobol, liječnik, kao poznati jugoslavenski nacionalist, Tomica Jančiković i ja u ime HSS-a iako sam ja bio po uvjerenju komunist, pa su me takvim smatrali i HSS-ovci, a posebno Borić koji mi je znao kao narodni zastupnik prigovoriti kod mojih predlaganja da su to komunistička shvaćanja. Baš nekoliko dana poslije toga došao je k meni, zapravo Boriću, od Anta Vrkljana, narodnog zastupnika HSS-a iz Sušaka, kolega Šarinić, gradonačelnik, a uputio ga je k meni Borić i upitao me: »Da li je točno da smo mi u Crikvenici s komunistima pristupili osnivanju zajedničkog odbora za borbu protiv okupatora«, i ne čekajući odgovor, strogo rekao: »Tko je u odboru?«

[22] Izjava inž. Nikole Brozine data autoru za ovaj rad.

Ja sam namjerno odgovorio da nismo osnovali odbor, samo da ne bih poremetio ovo osnivanje koje sam ja osobno priželjkivao i pozdravio, a on je bio protiv svakog osnivanja bilo kakva odbora i suradnje s komunistima.«

Kako sam iznio, ističe dalje Brozina, dogovorili smo se drug Vlado Matetić i ja da pristupimo osnivanju ovog odbora i da ja porazgovaram s drom Sobolom i Jančikovićem. Razgovarao sam, no dr Sobol je izjavio da bi pristupio u Odbor pod uvjetom du u njega uđe i Tomo Jančiković, no da će i dalje pomagati NOP, ako ne uđe u odbor. Jančiković je rekao kako nije ovlašten da u ime HSS-a stupa u vezu s komunistima. Bez obzira na te njihove izjave ja sam bio voljan da radim u tom odboru za kojega osnivanje daje inicijativu KP. U listopadu 1941. bio je sazvan sastanak, ali kako sam čuo da će na tom sastanku biti i Martin Car koji je po mom mišljenju bio četnički raspoložen, ja nisam došao na taj sastanak.

Brozina ističe da je on od talijanske komande smatran, da sabotira na funkciji općinskog načelnika i da nije sklon talijanskim vlastima, a to da nije sklon, obrazlažu time da je i osobno rekao da on ne može kao rodoljub pomagati okupaciju. Baš u vezi s tim smatrao je da će mu se dogoditi kao i dru Sobolu koji je u prosincu 1941. strijeljan od talijanskih okupatora kada mu je komandant karabinijera na crikveničkoj rivi rekao: »Mislili smo da smo strijeljanjem dra Sobola zadali partizanima udarac u glavu, smatrajući tako dra Sobola glavom otpora, a sada vidimo da smo uhvatili za rep.« Ističe da je nastavio raditi u Odboru NOP-a i u 1942. godini sve dok nije počeo djelovati kao vojni obavještajac, a što je ostao, dok god je to mogao, načelnik općine Crikvenica, da je na toj dužnosti ostao po nagovoru Vlada Matetića, a sve u interesu NOP-a, jer da on to osobno nije želio.[23]

U Crikvenici u listopadu 1941. dolazi do osnivanja Odbora Narodnooslobodilačke fronte; drug Vlado Matetić naziva ga PNOO — Privremeni narodnooslobodilački odbor, u kojem su radili kao članovi Rafe Brozičević, Karlo Radil, Toni Buchhoffer, Vlado Car-Lodrica i Tomo Poparić iz ribarske zadruge, dok je predsjednik odbora bio Vlado Matetić (koji nakon odlaska druga Viktora Bubnja u partizane postaje i sekretar partijske organizacije u Crikvenici). Glavni zadatak ovoga odbora bio je povezivanje s narodom, mobilizacija za odlazak u partizane i prikupljanje pomoći za partizanske logore u sanitetskom materijalu, obući, odjeći, hrani i novcu.[24]

Drug Andrija Tus, jedan od osnivača akcionih odbora na području Bribira, ističe, sjećajući se prilika u rujnu i listopadu 1941.

> »Oko 20. rujna 1941. došli su u bribirski partizanski logor na Viševicu Sušačani (partizani s Tuhobića, D. J.). Njih je bilo oko 25. Doveo ih je drug Rade Šupić, tadašnji sekretar Okružnog komiteta KPH za Sušak... Naoružani su bili sa dva puškomitra-

[23] Inž. Nikola Brozina, isto kao pod 22.
[24] Vlado Matetić, isto kao pod 20.

ljeza, a ostali puškama. Odmah po njihovu dolasku formirali smo se u četu i dali joj naziv 'Gubčeva četa'. Četa je bila podijeljena na četiri desetine, bez vodova. Za komandira čete izabrali smo druga Markovića (Veljko Vučinić), a za političkoga komesara Mošu Albaharija. Desetari su bili: Franjo Mureta, Andrija Tus i dvojica Sušačana (njihovih se imena ne sjećam). Brojno stanje čete bilo je oko 55. Naoružanje 4 puškomitraljeza i oko 50 pušaka. Oko 1. rujna u logoru Viševica položili smo partizansku zakletvu pred drugovima Ivanom Marinkovićem i Veljkom Kovačevićem; tekst zakletve tada smo prvi puta čuli, osim toga tada smo prvi put dobili Bilten Glavnog štaba partizanskih odreda Jugoslavije iz kojega smo se upoznali sa situacijom u ostalim krajevima Jugoslavije. Drug Marinković nam je tom prilikom govorio o liniji narodnooslobodilačke borbe, koja nam do tada nije bila dovoljno jasna. Bili smo skloni zastranjivanju ulijevo. U partijskoj organizaciji čete tada smo proučavali Okružnicu broj 3 CK KP Hrvatske. U prvoj polovini rujna poslan je k nama od CK KPH i drug Nikola Car, španjolski borac, da nam pomogne u dizanju ustanka i u rukovođenju partizanskim snagama . . .«[25]

Čitanje Okružnice CK KPH broj 3 moglo je uslijediti u logoru na Viševici tek u listopadu 1941. s obzirom na to da ona nosi datum 30. IX 1941, što slijedi i iz izlaganja druga Andrije Tusa kad ističe: »Već od početka jeseni 1941, od pojave Okružnice broj 3, objašnjenje biti ciljeva NOB dobiva onaj sadržaj što ga je proklamiralo rukvodstvo KPJ i KPH . . .«[26] Dakle, osnivanju akcionih odbora pristupilo je rukovodstvo partizanskog logora i partijsko rukovodstvo Viševice početkom listopada 1941.

U to vrijeme na području Bribira djeluje Odbor narodnooslobodilačkog pokreta, kao Odbor Narodnooslobodilačke fronte Bribira, i prije osnivanja akcionih odbora.

Iz sjećanja Andrije Tusa može se pretpostavljati da do dolaska Iva Marinkovića, sekretara Okružnoga komiteta KPH Karlovac, na ovo područje nije partizanski logor Viševica imao nikakve pismene upute za osnivanje Odbora NOP-a, odnosno Odbora Narodnooslobodilačke fronte. Osnivanju odbora pristupilo se vjerojatno po uputama drugova koji su dolazili na ovo područje ili su bili predstavnici CK KPH, odnosno održavali vezu s CK KPH, kao što je to slučaj s Novim Vinodolskim gdje je na inicijativu druga Josipa Đerđe (delegat odnosno instruktor CK KPH) partijska organizacija mjesta pristupila osnivanju takva odbora za Novi Vinodolski.[27]

Naime, Okružnicom broj 3 Centralni komitet KP Hrvatske ističe novu široko zasnovanu narodnooslobodilačku liniju KP Jugoslavije, ukazujući na pojedinačna skretanja i nerazumijevanja te linije. CK

[25] Andrija Tus, isto kao pod 5.
[26] Andrija Tus, isto kao pod 1, str. 143.
[27] Izjava inž. Ivice Radetića-Ferda data autoru za ovaj rad.

KPH podvlači potrebu upornog rada na stvaranju i jačanju Narodnooslobodilačke fronte i njenih rukovodnih organa narodnooslobodilačkih odbora.[28]

Prethodno smo istakli da su nakon proučavanja ove okružnice zaduženi drugovi Tomo Strizić, Blaž Kalafatić i Andrija Tus da započnu u Bribiru s osnivanjem akcionih odbora — odbora Narodnooslobodilačke fronte.

Tih dana sjeća se prvoborac ovoga kraja drug Ivan Strizić-Grašćo, radnik iz Kičera, inače prvi susjed Tome Strizića: »Negdje krajem rujna ili početkom listopada 1941. došli su do mene jedne večeri zajedno Tomo Strizić i Blaž Kalafatić. Interesirali su se kakovo je raspoloženje naroda prema talijanskom okupatoru. Razgovarali smo dugo, i Tomo mi reče: 'Znaš, Ivane, mi smo razgovarali da bi bio najbolji način da partizanski logor na Viševici ima vezu s narodom, osim, razumije se, drugih partijskih veza, da osnujemo odbore. Mišljenja smo da ih zovemo akcionim odborima. Zadatak bi im uglavnom bio prikupljanje svih vrsta pomoći kao u prehrambenim artiklima, odjeći, obući, sanitetskom materijalu, novcu a i u oružju, ukoliko ga se još nađe ili da se dođe do njega od neprijateljskih vojnika. Osim toga, da ovaj odbor radi na slanju novih boraca u naš partizanski logor. Mišljenja smo da bi se Bribir podijelio na dva dijela, tako da bi jedan akcioni odbor djelovao za istočni dio, a drugi za zapadni dio. Smatramo da bi ti morao preuzeti vođenje poslova istočnog dijela odbora. S tobom bi u odboru bili još: Katarina Kršul, Gušta Stanić, Zora Kršul-Pintarica i Marija Stanić Jurina. Na tebi je i svima vama da što više učinite na pomoći nama u šumi, jer time će biti svima bolje.' Ja sam odmah pristao jer sam dobro poznavao drugove Tomu i Blaža, a već sam i do tada bio uključen u rad, ali pojedinačno, ne ovako organizirano, kako se sada mislilo. Rečeno mi je još da se ovi odbori inače tamo gdje je to moguće, biraju od samog naroda, i istakli su da će oni sa spomenutima razgovarati i da se ja slobodno povežem s njima. Istaknuto mi je da postupno uključujem i druge u rad u svim selima koja pripadaju u 'istočni dio' akcionog odbora Bribira.

Ovaj akcioni odbor za istočni dio Bribira djelovao je za područja sela: Štale, Ugrini, Kičeri i Sv. Vid te se tako proširio do kraja 1941. da je u svakom selu djelovao veći broj aktivista, i to:

Štale: Stjepan Ugrin (inače iz Ugrini), zatim Ane i Mica Krajačić (Bele), Jela Skočilić Grgina, Jela Skočilić Lovrina, Marija Skočilić Stipanova, Franka Arbanas-Kombolica i Paval Krajačić, postolar (Beli).

Ugrini: Stanko Miškulin, Zdenka Parac, Leonard Ugrin, Rajmond Ugrin, Joha Kršul Bokulica, udata Ivanković, Mare Ivošević (Kršulova).

Kičeri: Filip Veljačić, Tekla Veljačić, Rafael Veljačić, Ivan Strizić (Arbičin), Rafa Strizić (Gavan), Vinko Strizić Skonala, Ane Mureta (Kosa) i Marija Strizić Graščina.

---

[28] Josip Tomić, Prilog proučavanju postanka i razvitka narodne vlasti u Hrvatskoj 1941—1943, Zagreb, str. 90—91.

Sv. Vid: Članovima akcionog odbora Zori Kršul, Katarini Kršul Božinoj, Augustini Gušti Stanić i Mariji Stanić posebno je pomogao omladinac Ivan Kršul Pintar.«[29]

Tih prvih jesenskih dana sjeća se dobro i drug Josip Spoja, zvani Kuzmić, radnik iz sela Jargova: »Bilo je to u listopadu 1941. Došao je k meni u Bribir (Jargovo) Andrija Tus i rekao mi da sam izabran u akcioni odbor za polovinu Bribira (to je u stvari bio NOO).«

K njemu je već prije dolazio drug Andre Tus jer je po njegovu zahtjevu pojedinačno (ne kao odbor) skupljao pomoć za partizane, tzv. narodnu pomoć. Tu je pomoć skupljao na radilištu na gradnji Jadranske ceste u Jurjevu, a pomagali su mu Mate Kalafatić i Josip Mikić, gdje je inače radio i poznati komunist Ivan Brozičević. Drug Tus je znao da je on još kao radnik u Francuskoj pomagao španjolskim borcima za vrijeme španjolskog građanskog rata te mu se obratio riječima:

> »'Jože, mi smo u šumi dobili upute da ubuduće radimo organizirano, tj. da koordiniramo drugačije naš rad. Do sada smo se ponajviše oslanjali na partijske kadrove i naše simpatizere. Sada bi trebalo da to zauzme šireg maha. Trebalo bi obuhvatiti sve narodne snage putem Narodnooslobodilačkog fronta u borbi protiv okupatora. Stoga smo u šumi zaključili, a prema dobivenim uputama Centralnoga komiteta KPH, da sastavimo odbor i da bi taj odbor bio veza za pomoć borcima na Viševici. Odbor bi imao djelovati u dva dijela, na zapadnoj i istočnoj strani Bribira. Zapadna strana Bribira obuhvaćala bi sela: Kosavin, Podskoči, Jargovo, Podgori, Podugrinjac, Sv. Mikula i Kričina. Odborom bi rukovodio ti, a s tobom zajedno radili bi Ivan Tomić (Blatar), radnik iz Kosavina, i Ive Brozičević, kočijaš iz Podgori. Kad ne bi bilo mene, održavali bi vezu s drugom Josipom Brozičevićem, zvanim Krsta, jer bi on u održavanju veze s tobom mene zamjenjivao.' Inače mi je izričito rekao da će od partizana jedino s nama kontaktirati i dolaziti na vezu on (A. Tus) te Blaž Kalafatić ili Tomo Strizić, a s drugima da uopće ne kontaktiram u vezi s radom ovoga odbora. Čak mi je rekao da za sada ne smije o ovom odboru znati ni moja supruga. Još mi je rekao: 'Kad se odbor organizira, sve će se raditi tajno, kako vas neprijatelj ne bi otkrio. Ostalima koje uključujete u rad, ne treba posebno isticati da djeluje odbor, neka to oni sami osjete, da kad rade s Vama, djeluju organizirano. S njima treba pojedinačno održavati vezu kako ne bi, s obzirom na blizinu neprijateljskog garnizona, postali sumnjivi.'
>
> Ja sam se dužnosti prihvatio, dok je s drugom dvojicom, odnosno trojicom razgovarao Tus osobno, kako su mi kasnije oni sami priopćili. Sastanke smo održavali u mojoj kući. Valja istaći da smo ostale dogovore obavljali tako reći u hodu, kao da smo

[29] Izjava Ivana Strizića Grašće data autoru za ovaj rad.

se slučajo sreli. To je bio i najbolji način da ne postanemo neprijatelju sumnjivi.

Prilikom drugog susreta, a to je moglo biti nakon desetak dana, također u listopadu 1941, drug Andrija Tus došao je u moju kuću u selo Jargovo i rekao mi: 'Zadnji put nisam te upoznao tko radi u istočnom dijelu Bribira u odboru. Tamo je odgovoran, kao i ti, drug Ivan Strizić-Graščo,' te mi je rečeno s kojim osobama radi. Za Podskoči mi je naglasio da budem bez brige, da se tamo ne pojavljujem, jer će to područje pokriti on osobno, a ukoliko bi bio spriječen, da će tamo voditi brigu Jože Broziče-vić (Krsto) s kojim trebam kontaktirati mjesto s njim u slučaju potrebe. Tom mi je prilikom prvi puta rekao da mi djelujemo kao akcioni odbor Narodnooslobodilačkog fronta za zapadni dio Bribira. Posebno smo raspravljali o zadacima akcionog odbora, a ti su se uglavnom sveli na dvije točke: Prvo i osnovno na skupljanje materijalne pomoći, svega potrebnog za život u partizanskom logoru, i drugo, u vezi s time osnivanje punktova u samom Bribiru za skupljanje te pomoći i za prijenos u šumu. Drugi zadatak je, kako je istakao drug Tus, da koliko nam god to bude moguće, šaljemo u šumu svakog onog koji je u neprilici i kojemu prijeti opasnost od okupatorskih vlasti, a tako i za koga saznamo da je dobio poziv za domobranstvo. Drug Tus mi je još rekao, da s obzirom da sam član KPJ (primio me drug Tus u kolovozu 1941), da sam posebno odgovoran Partiji za odbor kojim rukovodim i za odbor kojim rukovodi drug Ivan Strizić-Graščo koji još u ono vrijeme nije bio član KP, već je smatram samo simpatizerom KP.

Za stvari koje su dolazile, tj. koje su se prenosile iz Selaca, bio je punkt kod Anice Dorić u Jargovu, koja je kao mljekarica, a tako isto i Cila Lončarić iz Jargova ,prenosila tu robu iz Selaca ili su im je iz Selaca donosili u punkt koji je bio u njihovim kućama. Osim toga, ako nije odmah otpremano, prenosilo se u senaricu kod Grge Spoje u Jargovu. Jedan punkt je zatim bio kod mene, drugi kod Marije Skočilić, a treći kod Jelke Spoja u Jargovu. Valja istaći da smo s obzirom na poduzete mjere opreznosti često mijenjali punktove kao sabirna mjesta.«[30]

Prvi punktovi, kamo su dolazili izravno partizani, bili su sabirališta za sve što je sakupljeno u istočnom dijelu Bribira — u Klančacu, a za područje zapadnog dijela Bribira u predjelu Pokojišća.

Interesantno je da su aktivisti Bribira, ukoliko bi se u selu nalazila neprijateljska vojska, na vidljivom mjestu izvjesili plahte ili neki komad platna, koji bi mogli uočiti partizani. To je bio znak opasnosti.

Kao što se povećavao broj aktivista uz akcioni odbor Narodnooslobodilačke fronte na istočnom dijelu Bribira (istočni rajon, neki su ga

[30] Sjećanje Josipa Spoje-Kuzmića na rad za NOB, Muzej N. V.

tako nazivali), tako se ovaj broj povečavao i na području zapadnog dijela za koji je bio odgovoran Josip Spoja Kuzmić, zapravo u njega su se uključivali radi pomoći kako slijedi:

Jargovo: Grga Spoja, Jelena Dražić (Čička), Anica Dorić, Cila Lončarić-Dražić, Anka Brozičević-Rikica, Pavica Spoja-Ugrin, Milka Spoja Kuzmićeva, Makso Dražić z Malenice, Marija Skočilić Kurilka i Jelka Spoja. Za istaknuti je da su ovom akcionom odboru posebno pomagali omladinci Joža Dorić, Slave Spoja, Božo Spoja, Veljko Lončarić, Stipe Dorić i Slavko Spoja-Kuzmić.

Kosavin: Genoveva Tomić, Marija Kleković Franičkova iz Kričine, a tome je akcionom odboru posebno pomagao omladinac Frane Tomić.

Kričina: Ivan Čor, postolar, Anica Stimac Franičkova, Franjo Požarić, Štefa Kaliman (Kalimanićeva) i Franjo Čor.

Podskoči: Mate Mikić (Rode), Dioniz Mureta, Marija Tonković z Livadi.

Podgori: Beta Antonić z Mošun.

Podugrinac: Cila Spoja, a posebno je pomagao omladinac Stanko Smojver.

Sv. Mikula: Ana Dražić (Patina) udata Jovanović. Akcionom odboru posebno je pomagao omladinac Ivan Šebalj (Dogljač) i Božica Dorić udata Varelija.

Gradac: Ivan Ligatić, Jakov Mance te Marija Mureta Muha i Marija Stipeč, udata Ugrin (Sojenka).

Grad Bribir: Nikola Antonić, Josip Ivošević, Mica Čor Štrkica i Marija Rogić, dok je od posebne pomoći odboru bio omladinac Joža Mršan.

Dragaljin: Josip Tonković Prikputa, i Dragica Jurčić. Na ovom području akcionom odboru su pomogli omladinci: Mladen Plovanić, Mladen i Joža Mureta (Šut) i Mate Kalafatić Ivandina.

Akcioni odbor za istočni dio i akcioni odbor za zapadni dio imao je ove zadatke:

»— sakupljanje hrane, odjeće, sanitetskog materijala i svega potrebnog za partizanski logor;

— zamjenjivanje raznih predmeta dobivenih od trgovaca i naroda, a koje partizani ne mogu upotrijebiti, za prehrambene proizvode, upućujući aktiviste NOP-a u bogatija područja — Podravinu, Slavoniju i dr.;

— održavanje veze (kurirske poslove, poslove prenošenja štampe, letaka, prehrambenih proizvoda i svega potrebnog za partizanski logor. Ovo se odnosi naročito na Novi Vinodolski, a preko Selaca i na Crikvenicu);

— prenošenje robe s punktova NOP-a u šumu;

— pomoć omladinskim borbenim grupama u vezi s akcijama rušenja telefonskih stupova i uopće akcija protiv okupatora;

— vođenje brige o kretanju neprijateljske vojske — talijanske, žandara i dr. kako bi se o njihovu brojnom stanju i eventualnim akcijama na partizanske logore, jednom riječju o njihovu kretanju izvan granica, upoznalo partizansko vojno rukovodstvo;

— upućivanje u partizane osoba pozvanih u domobranstvo, odnosno svih onih kojima iz bilo kojih razloga prijeti opasnost od hapšenja i sl. od okupatorskih i ustaških vlasti;

— utjecati na stanovništvo da se ne odaziva pozivu na rad na gradnju okupatorskih bunkera i da se ne odazivaju pozivu na rad u Njemačku, te u vezi s time uopće objašnjavati narodu sva ta aktualna zbivanja, naročito s obzirom na neprijateljsku propagandu protiv širenja NOP-a;

— organizacija održavanja straža kada su na ovo područje dolazili pripadnici bribirskog partizanskog logora, odnosno kada su se održavali sastanci u selu i sl.«[31]

U djelovanju akcionog odbora za istočni dio i onoga za zapadni dio Bribira nije bilo nekih strogih granica. Osnovno je bilo da se radilo za NOP, pa se Ivan Strizić-Graščo uključivao i u rad sela Gradac, a i u sam Bribir (grad) kada mu se za to pružila prilika. I jedan i drugi odbor djelovali su jedinstveno kada je trebalo na primjer prenositi materijale iz Selaca ili Novog Vinodolskog, a naročito prvih dana iz Selaca gdje je bio tih dana jedan od najaktivnijih punktova, pa je čak i dobar dio aprovizacije određene od okupatorskih vlasti za stanovništvo, preko svojih aktivista u općini Selca odvajao za pomoć borcima u šumi. Ne samo to, već su i radnici s područja Selaca otišli na rad na gradnju Jadranske ceste, da bi odatle organizirano prebacivali za potrebe NOP-a hranu i eksploziv za šume. Naime, Luka Antić, poznat kao član SKOJ-a u Selcima i jedan od naprednih omladinaca, zaposlio se na toj cesti kao kuhar te je tako i mogao organizirano odvajati određene količine hrane, a i doći do eksploziva. U tome su mu pomagali, prenoseći materijal biciklima iz Povila preko Novog Vinodolskog u Bribir, Valentin Lončarić, Zvonko Brozović, Nikola Kršul, Andrija Kršul i Vlado Car. »Prenošenje biciklima bio je odvažan pothvat od Povila preko Novog Vinodolskog, iako su oni bili smatrani kao radnici koji se vraćaju s posla.«[32]

S istočne strane akcionog odbora vezu sa Selcima održavao je Josip Tonković Durus, dok su s Novim Vinodolskim osim njega održavali vezu Jože Mršan, Ivan Kršul Pintar, Zora Kršul Pintarica, Mare Ivošević Kršul, Gušta Stanić i Marija Stanić.[33]

U svojim sjećanjima Josip Spoja Kuzmić iznosi: »Narod je donosio hranu iz gornjih krajeva, iako je to bilo od strane ustaša strogo zabranjeno. Ali ipak je bilo domobranskih vojnika koji su to propuštali. Ta hrana bila je za prehranu pučanstva, ali se znatan dio odvajao i sakupljao na određenim mjestima, i ona se prenosila u šumu. Hranu je isprva prenosila isključivo omladina. Tu su se istakli: Jože Dorić, Slavko Spoja, Božo Spoja, Vinko Strizić, Milka Dražić, Franjo Šimac, Ljerka Mance, Ivan Skočilić, Ivan Kalafatić i Nada Antonić

---

[31] Izjava Josipa Spoje-Kuzmića data autoru za ovaj rad.

[32] Zajednička izjava Josipa Spoje-Kuzmića i Ivana Strizića-Grašće, Muzej N. V.; također :V. Antić, Vinodolska Selca u borbi, Selca 1975, str. 559.

[33] Josip Spoja-Kuzmić, isto kao pod 30.

i dr., zatim Ivan Brozičević i Jože Brozičević (Krsta), kasnije su dolazili i sami borci... Kad bi se sakupilo 20 do 100 kg krumpira, kukuruznog brašna, mrkve ili kiselog kupusa, vršio se prenos u šumu. Čitava akcija bila bi otežana time što čovjek nikad nije znao na koga se može namjeriti kod sakupljanja hrane, novca i ostaloga...[34]

Tih dana sjeća se član omladinske udarne grupe i jedan od članova KP Bribira drug Jože Dorić koji je posebno održavao vezu između Bribira i Selaca, naročito od kada je u Selcima boravio Mate Kršul-Mali, sekretar Okružnoga komiteta KPH za Hrvatsko primorje od rujna 1941. On naglašava da je već na ovom području Bribira (misli na zapadni dio), što preko akcionog odbora, što od partijske organizacije i omladine bilo toliko povezanih obitelji da mu je te 1941. starica Vicka Dorić iz Jargova jednom zgodom, kada je čula za pletenje čarapa za partizane, rekla: »Sakomu su šli, a meni nisu, znači ja sam neprijatelj«, a ta ista starica, kad joj je neprijatelj, vršeći represalije nad obiteljima boraca, uzimao stoku, rekla je krajem 1941, nudeći svoju kravu partizanskim borcima: »Dica moja, pojijte vi, bolje vi nego da mi zamu Talijani.«[35]

Komunisti Dramlja (Sv. Jelene) uključeni su u NOB već od prvih dana ustanka. U listopadu 1941. Rafael Brozičević, zvani Rafić, preko omladinca Josipa Mršana dobiva obavijest da će u Dramalj doći Tomo Strizić i da će ga voditi Ivan Šverko, inače mesar u Triblju, te da komunisti Dramlja organiziraju sastanak rodoljuba. Sastali su se nakon toga komunisti Josip Car Franjin, Rude Pilaš i Rafael Brozičević te su se dogovorili da se ovaj sastanak održi na Lokvici u Podsoplju u jednoj uvali. Sastanku je prisustvovalo oko 40 osoba. To je za ono vrijeme kada je sve vrvjelo od talijanskih okupatorskih vojnika, bio stvarno masovni sastanak. Na sastanku je govorio drug Tomo Strizić. Iznio je političku situaciju u svijetu, i kod nas, istakavši ulogu Komunističke partije Jugoslavije u dizanju ustanka u borbi protiv okupatora i domaćih izdajica. Posebno se osvrnuo na proglas CK KPJ o dizanju ustanka, zatim je govorio o partizanskoj vojsci koja djeluje širom zemlje, pa i u našim šumama Viševice, boreći se za bolji život sutra u slobodi. Apelirao je na sve građane Dramlja (Svetojelenčane) da se uključe u borbene redove najboljih sinova naših naroda, i ne samo to, već da Svetojelenčani organizirano priđu slanju hrane, odjeće i svega potrebnog za partizansku vojsku u šumi, svaki prema svojim mogućnostima. Posebno je istakao da se ne odazivaju pozivima za vojsku ustaških vlasti, već tko dobije poziv za domobranstvo, da se tome ne odaziva, već da se javi u šumu.[36]

Ovaj sastanak održan je za prvog mraka ,a trajao je oko jedan sat. Komunisti Dramlja pristupili su nakon ovog sastanka zadacima na organizaciji pomoći snabdijevanja bribirskog partizanskog logora te su

---

[34] Sjećanja Josipa Spoje-Kuzmića na rad za NOB, Muzej N. V.
[35] Izjava Jože Dorića data autoru za ovaj rad.
[36] Sjećanja Rafaela Brozičevića na rad za vrijeme NOB-e 1941. u Dramlju (ranije Sv. Jeleni), Muzej N. V.

u vezi sa zadacima postavljenim na masovnom sastanku, pristupili formiranju Odbora Narodnooslobodilačkog fronta — Odbora NOP-a za područje Sv. Jelene (danas Dramlja).

Odbor je osnovan prvih dana studenog 1941. Osnivački sastanak održan je u gospodarskoj zgradi (štali) kod Ruda Pilaša. Izabran je odbor za mjesto Sv. Jelenu. Već od prvih dana nazivan je »Mjesni odbor«, u koji su ušli: Josip Car, predsjednik, te Rude Pilaš, tajnik, Božo Domijan, blagajnik, Rafael Brozičević i Vence Blažić kao članovi. Odbor je smatran kao inicijativni, a tek nakon izbora širega kruga odbornika u koji su ušli predstavnici svih naselja Dramlja i predstavnici organizacija NOP-a — omladine i AFŽ u veljači 1942. odbor prerasta u Narodnooslobodilački odbor Sv. Jelene (Dramlja).[37]

Sastanci toga odbora održavani su 1941. prema potrebi, a uvijek su bili radni radi dogovora za akcije s konkretnim zaduženjima, ovisno o situaciji i o akciji koja je prethodila. Trajali bi toliko, koliko je trebalo radi dogovora za akcije. »Dnevni red sastanaka najčešće bi tretirao ova pitanja: analiza izvršenja zadataka, određivanje narednih zadataka, aktivnost u širenju NOP-a i o objašnjavanju ciljeva NOP-a, mobilizacija novih boraca protiv okupatora te organizacija prikupljanja i prenošenja hrane, robe i ostalog materijala kao obuće, sanitetskog materijala i dr., zatim briga za smještaj i čuvanje pojedinih aktivista NOP-a koji su dolazili iz šume radi izvršenja zadatka, a poslije od prvih dana 1942. i dalje briga za smještaj onih kojima je trebao oporavak te bi dolazili u Sv. Jelenu radi kraćeg boravka.[38]

Posebna briga ovog odbora bila je veza s otokom Krkom, opjevana čak i narodnom pjesmom »Stiže hrana«. Naime, kako god se razvijao narodnooslobodilački pokret u Hrvatskom primorju i na otocima, trebalo je održavati vezu između Krka i kopna, radi slanja pomoći sakupljene hrane, odjeće, sanitetskog materijala i lijekova te radi održavanja veza između rukovodstva NOP-a na otoku Krku i partizana, odnosno višeg partijskog foruma. »Pomorska veza Kačjak (područje Sv. Jelene, danas Dramlja) — otok Krk uspostavljena je negdje u prosincu 1941, da bi kasnije poprimila za sve vrijeme NOB-e široke razmjere. Veza je odigrala značajnu ulogu u širenju NOP-a i u razvoju ustanka na otoku Krku a i šire, na otocima sjevernog Jadrana. Veza je održavana čamcima na vesla tokom noći u jednom i drugom pravcu. U početku se veza održavala jednom do dva puta mjesečno, a kasnije i svakog tjedna, već prema potrebi. Ova veza održana je u najvećoj tajnosti za koju je znao samo mali broj aktivista, jer je to bio uvjet za uspješno izvršavanje odgovornog zadatka. Bilo je to teško jer su se ovim područjem u neposrednoj blizini Kačjaka gotovo redovito u svako doba dana i noći kretale neprijateljske patrole, a morem plovili naoružani neprijateljski brodovi. Kako ističe Rafael Brozičević, »pomoću ugovorenih znakova i signala obavještavao se čamac da krene u dru-

[37] Rafael Brozičević, isto kao pod 36.
[38] Rafael Brozičević, isto kao pod 36.

gom pravcu ili da se vrati natrag, kako bi neprijatelja zavarali. Preko dana čamci su bili potopljeni, a navečer ili u toku noći iz njih bi crpli vodu kako bi s zatim digli na površinu i bili opet sposobni za plovidbu i održavanje veze.«

Ova veza započeta u prosincu 1941. »za sve vrijeme NOR-a dobro je funkcionirala i nije bila otkrivena. Veza otok Krk — Kačjak i dalje prema Podsoplju i Stranču (vinodolski kraj, D. J.) dobro je funkcionirala, preko nje je prošlo mnogo drugova, a nijedan nije pao u ruke neprijatelja.«[39]

Osim masovnog sastanka o kojemu je bilo riječi, za područje Dramlja u Crikveničkom kraju, zvanom Gornji kraj-Ladvič, održava se također početkom studenog 1941. masovni sastanak što ga u svojim sjećanjima spominje Ivan Brozičević, poznati predratni komunist, sudionik sastanka u Jesenovi i prijatelj organizatora ustanka u ovom kraju, Tome Strizića i Rada Šupića. On ovaj masovni sastanak u Gornjem kraju naziva sastanak simpatizera NOP-a na kojemu je bilo prisutno preko 30 ljudi, i isitiče: »Formiran je Odbor od 5 članova, čiji je zadatak uz ostalo bio prebacivanje hrane i ostale robe iz uporišta okupatora (iz Selaca i Crikvenice, D. J.) na poluoslobođeni teritorij Grižane-Bribir.«[40]

Iz izlaganja slijedi da je Gornji kraj za Crikvenicu slovio kao poseban punkt za prijenos stvari i ljudi u šumu (u praovu sela Šarari — Grižane i sela Kričine — Bribir, D. J.) Ovo će područje do 1942. uz punktove Sopaljska i Podbadanj biti naročito važno za vezu sa Selcima, tj. »sve dok nije organiziran punkt na Križišću preko kojega će se prebacivati materijal, a tako i drugovi koji odlaze u partizane iz Crikvenice i otoka Krka, Raba i Paga, jer je tamo povoljniji teren . . .«[41]

Tragajući za objašnjenjem o ovim Brozičevićevim sjećanjima, došli smo do vrlo bogatog obiteljskog arhiva pok. Brozičevića te smo zaslugom njegove supruge Nade i kćerke mu Ilonke bolje mogli upotpuniti njegove misli iz sjećanja pohranjenih u Narodnom muzeju u Novom Vinodolskom. Tako iz podataka u obiteljskom arhivu slijedi da je sastanak održan početkom studenog 1941. u bivšoj gostionici Petra Brozičevića u Ladviču gdje je održan, kako piše Brozičević, »otvoreni sastanak kojemu je prisustvovalo preko 30 ljudi. Na tom sastanku izabran je Odbor aktivista NOP-a — kao preteča NOO-a za Gornji kraj. U Odbor su bili izabrani drugovi Albin Benić, Juraj Brnjac (olovkom sitno iznad imena Juraj piše ispravak Josip), Anđelo Benić (olovkom sitno iznad imena Anđelo piše Brnjac) Ivan Benić i ja (Ivan Brozičević). Na tom sastanku je istaknuto da je izabrani Odbor na sebe primio

[39] Rafael Brozičević, isto kao pod 36.

[40] Ivan Brozičević, Osvrt na rad NOP-a u 1941. (kotar Crikvenica — bivši kotarevi: Crikvenica i Novi), Muzej N. V.

[41] Ivan Brozičević, Sjećanja na radnički pokret i rad KPH od 1937. do 1943. godine (pohranjeno u obiteljskom arhivu Nade i Ilonke Brozičević).

veliku odgovornost, da mu treba pružiti punu pomoć u izvršenju zadataka koji će se pred njega postaviti i zbog opasnosti od okupatora.«[42]

Brozičević ističe između mnogih dragocjenih podataka koji se odnose na razvoj radničkog pokreta u ovom kraju i rada KP u njenu djelovanju (koju danas čuva njegova obitelj) — veliku ljubav naroda Gornjega kraja-Ladviča, Lončari i dr. za NOP i uopće antifašističko raspoloženje naroda protiv okupatora i domaćih izdajica. Ističe kako su se slobodno u to vrijeme 1941. kretali poznati revolucionari koje je narod štitio i čuvao, pa u vezi s time piše:

> »Negdje u lipnju i srpnju 1941. godine u susjednu kuću u kojoj je stanovala sestra druga Anđela Brnjca (Beba-Danica Vičić) privremeno se sklonio sa drugaricom koja je bila pri porođaju narodni heroj Marijan Badel. Sa drugom Badelom u par navrata sam razgovarao, ali mi njegov rad u omladinskoj organizaciji nije poznat. Po porođaju, odnosno smrti njihovog djeteta otišli su u partizane. Nakon jednog izvjesnog vremena kod iste sestre Anđela (Bebe-Danice Vičić), (ovo u zagradi piše tintom iznad mašinskog teksta) privremeno se bila sklonila i drugarica Ivana Barbalića Katica. (Njezin suprug Ivan Barbalić zvani Ivić često je dolazio u ovaj kraj i pomagao u radu Norodnooslobodilačkom odboru. Barbalić je inače poznat kao osnivač narodnooslobodilačkih odbora u Hrvatskom primorju.) Kako omladina, tako i žene bile su od prvih dana aktivne kako po političkoj liniji, tako i na prikupljanju raznog materijala i njegova prenosa iz Crikvenice, Ladvič — Šarari — Kričina, kao Anica Svetić, Marija Kordiš, Nada Brozičević, Tonica Krištafor i druge.«[43]

Kao i s ostalim vinodolskim mjestima, tako je i s Grižanima-Belgradom uspostavljena veza s partizanskim logorom na Viševici. U Grižanima, kao i u cijelom Vinodolu ,ubrzo se pronio glas da su u šumi na Viševici u partizanskom logoru Tomo Strizić i Blaž Kalafatić. Mato Saftić u svojim sjećanjima iznosi: »Mi Grižanci smo ih dobro poznavali. Tako smo o tom i razgovarali međusobno, Ivan Hreljac, Tomo Mavrić i ja. Tomo Mavrić je rekao, budite uvjereni da nisu sami, te tko bude morao ići u šumu, naći će njih i druge i nećete biti sam, jer sad su oni baza.«[44] Dogovorili su se, da tko što dozna, da jedan drugome jave, a vjerovali su da će to biti Saftić, jer je on s obzirom na mjesto stanovanja (selo Saftići) i najbliži Bribiru.

Oko polovice kolovoza 1941, negdje kasno poslije podne, obavijestio je Saftića rođak mu Andrica Brnčić, student iz sela Papići-Miroši, da ga traži jedan dječak iz Bribira. Pošli su zajedno i tu je na mjestu »Njiva zapazio omladinca poznatog po viđenju, a znao je da pripada Tominoj (Strizićevoj) grupi. Naime, napredni omladinci Grižana smat-

---

[42] Ivan Brozičević, isto kao pod 41.
[43] Ivan Brozičević, isto kao pod 41.
[44] Sjećanja Mata Saftića na prve dane NOP-a 1941, Muzej N. V.

rali su za napredne omladince u Bribiru one koji su bili uvijek uz Tomu Strizića kada bi se održavale sportske priredbe između Bribirskog sportskog kluba (BSK) i drugih sportskih društava u Vinodolu (nogometne utakmice), a i s raznih plesova. Kao Tominu omladinu smatrali su Blaža Kalafatića, Jožu Mršana, Mladena Plovanića, Josipa Skočilića-Kurila ...

Franjo Antonić-Dogljač, jer to je bio on, nakon pozdrava izvijestio je Saftića i Brnčića da su Toma i Blaž dobro. Dogovorene su veze s Andricom Brnčić, radi municije koja je bila sakrivena iznad sela Miroši, a sa Saftićem, da se može naći po potrebi u rasadniku kraj Crikvenice gdje je Saftić bio zaposlen. Nekoliko dana poslije toga došao je Saftiću omladinac Josip Mršan iz Bribira kamionom do samog rasadnika i donio mu poruku Blaža Kalafatića da želi s njim razgovarati. U Bribir su došli zajedno još istog dana poslije podne. Tu ih je dočekao u selu Dragaljinu Mladen Plovanić koji ga je uveo u kuću (obiteljska kuća Plovanića nalazi se baš u selu Dragaljin). Tu se Saftić sreo s Blažem Kalafatićem.

Mate Saftić je kao đak Srednje tehničke škole u Zagrebu, koju je završio 1941, pripadao naprednoj omladini i u toj školi primljen je i u članstvo SKOJ-a. U svojim sjećanima između ostalog iznosi:

> »Mladen me je odveo gore u sobu gdje je bio drug Blaž Kalafatić. Pozdravili smo se i nakon toga Mladen nas je ostavio same. U razgovoru koji je trajao možda više od jednog sata, Blaž mi je iznio u glavnim crtama ciljeve NOP-a i NOB te potrebu širokog uključivanja svih antifašista u borbu protiv okupatora i njegovih slugu ustaša. Ja sam mu iznio prilike i raspoloženje naroda i pojedinaca u našem mjestu. Prije nego smo se rastali, Blaž mi je dao nekoliko letaka u kojima je bilo riječi o borbi protiv okupatora i njegovih slugu ustaša. Poslije sastanka Mladen Plovanić i Mršan (Jože, primjedba D. J.) izveli su me iz sela do ceste i otpratili me dio puta ...«[45]

Sastanak između Mata Saftića i Blaža Kalafatića koji je Saftića upoznao sa stanjem u bribirskom partizanskom logoru, pridonio je da su se Grižane ubrzo priključile u NOP. Uslijedilo je povezivanje naprednih Grižanaca Tome Mavrića iz Mavrići, Ivana Hreljca iz Jelenčići (Mavrići) i Mate Saftića s Matom Kršulom (Malim) koji svu trojicu na cesti zi Crikvenice za Vinodolsku dolinu, po izlasku iz Crikvenice, pošto ih je upoznao s ciljevima i zadacima o potrebi podizanja općeg narodnog ustanka na borbu protiv okupatora, zadužuje da odmah pristupe formiranju partijske organizacije za Grižane-Belgrad. Zaslugom ove trojice Grižanaca već početkom rujna 1941. dolazi do formiranja partijske organizacije za područje Grižane-Belgrad. Sastanak je održan na mjestu zvanom Kučina ispod sela Mavrići, i na tom sastanku Tomo Mavrić izabran za sekretara, a za članove iz Grižana Mate Saftić i Ivan Hreljac, a

[45] Mate Saftić, isto kao pod 44.

za Belgrad primljeni su Drago Meleh, Slavko Blašković i Ivica Gašparović-Gašo. Pod ovim partijskim rukovodstvom nastala je intenzivna aktivnost NOP-a na području Grižane-Belgrad. Uspostavlja se veza s Crikvenicom, tj. s braćom Brozičević (gostionica »Šangaj«) koja se pretvara u punkt, i to važan punkt za sastajalište pripadnika NOP-a i sabirališta svega što se skuplja za NOB, zatim sa Selcima (Vlado Car) te s Tribljem (Ivan Citković). Sakuplja se sve što je potrebno za NOP i koliko to mogućnosti dopuštaju. Narod pomaže svoje narodne borce u šumi u svim komponentama moguće pomoći. Već u listopadu 1941. odlaze i prvi borci Grižana u bribirski partizanski logor. Odlaze Bartol Petrović sa suprugom Zdenkom i njegov brat Ivan.

Narodnooslobodilački pokret u tadašnjoj općini Grižane-Belgrad sve se više širio i jačao. Osim omladine, broj aktivista NOP-a povećavao se i među starijim ljudima i ženama. Partijaska organizacija stala je na gledište da je potrebno, kao što je to i u drugim mjestima Vinodola, osnovati i poseban odbor za razvoj NOP-a na području općine Grižane-Belgrad kao odbor Narodnooslobodilačke fronte. Tako dolazi u prosincu 1941. i do osnivanja inicijativnog odbora Narodne fronte.

U svojim sjećanjima Mate Saftić iznosi:

> »Sastanak je održan u gostionici Mata Mavrića, tj. Franje Žgombića. Sastanku su prisustvovali: Nikola Meleh iz Blaškovići-Belgrad, August Brnčić iz Papići-Miroši-Grižane, Šimun Marušić iz Kamenjaka-Grižane, Mate Barac, Barci-Grižane, Mate Hreljac, Jelenčići-Grižane i Mate Mavrić iz Saftići-Grižane.
>
> Inicijativni odbor u gornjem sastavu prihvatio je rad za NOB s istim ciljem i zadacima koji je na sebe preuzela na svom prvom sastanku nakon osnivanja i partijska organizacija, a ti su zadaci bili:
>
> 1. Uporno objašnjavati cilj okupatora na domovinskom tlu, te da njegova prisutnost predstavlja početak robovanja naših naroda. Da je njegova prisutnost bratoubilačka, da međusobno zavadi, kako bi lakše mogao držati pokorene jugoslavenske narode.
> 2. Objašnjavati narodu o potrebi borbe protiv okupatora i domaćih slugu.
> 3. Raditi na omasovljenju pokreta, na prikupljanju novih snaga iz redova omladine u cilju stvaranja partizanskih jedinica.
> 4. Pravovremeno poduzimati mjere na neprijateljske ispade, bilo da potiču od okupatorskih snaga ili od njihovih elemenata.
> 5. I dalje nastaviti rad na prikupljanju oružja i drugog materijala za potrebe partizanskih jedinica.«[46]

Sve što se skupilo za NOP, a to je trebalo raditi oprezno jer je neprijateljskih vojnika koji su imali garnizon u Grižanima, bilo gotovo više od stanovnika, a i neprijatelj je već zapazio da djeluje i radi orga-

[46] Mate Saftić, isto kao pod 44.

nizacija NOP-a te je i hapsio aktiviste Tomu Mavrića i Ivana Hreljca, ali ih je na intervenciju domaćih građana pustio jer nije imao nikakvih dokaza. Naime, prva akcija izvedena je za godišnjicu oktobarske revolucije 1941. kada su leci-naljepnice s crvenom zvijezdom u krugu s otisnutim geslom narodnooslobodilačkog pokreta »Smrt fašizmu — Sloboda narodu!« — bili razasuti i nalijepljeni duž vinodolske ceste i u mjestu Grižane.

Sakupljene stvari, razni materijal, hrana namijenjena za partizane prebacivane su stazom iznad sela Grižana preko »Konobice« i »Borbinja«, a na Belgradskoj strani preko »Klamaruše«.

Partijska organizacija Ledenica, istovremeno kao i druge vinodolske partijske organizacije, sudionice sastanka u Jesenovi, počela je s pripremama za dizanje ustanka, a u duhu zaključaka vinodolskih komunista. Te pripreme bile su usko vezane s pripremama u Bribiru i rukovođene od Tome Strizića. U to vrijeme ističu se kao organizatori priprema ustanka naročito Milan Mataija, Pero Komadina i Ladislav Vivoda, a na krmpotskoj strani Mirko Balen i Luka Butorac-Lukina.

Spomenute pripreme već u tom ranom razdoblju sastojale su se ne samo u prikupljanju oružju već i u prikupljanju hrane za prvi partizanski logor na Viševici. Valja istaći da je poslije okupacije Jugoslavije i uspostavljanjem takozvane NDH pitanje hrane i uopće ekonomsko stanje u ovom kraju bilo vrlo teško i kritično. Okupatorske vlasti — vlast NDH uspostavile su racionalno snabdijevanje živežnih namirnica, tzv. aprovizaciju. Na taj način bilo je otežano prikupljanje hrane i snabdijevanje u svim planinskim selima. U takvoj situaciji i u sklopu priprema za dizanje ustanka pokrenuta je odmah značajna akcija na ekonomskom planu u kojoj su se istakli Ladislav Vivoda, Marija Vuković-Dunja i inž. Katz, kotarski agronom u Novom Vinodolskom. U sklopu te akcije organizirano je prikupljanje novčanih sredstava u Ledenicama i u Novom Vinodolskom. Na taj način omogućeno je da se dobiveni bonovi putem inž. Đura Katza realiziraju i tako se došlo do većih količina hrane koja je prebacivana u sela Mataije i Mataija Dragu. Kod kupovanja i prebacivanja istakli su se Pero Komadina i Joso Komadina koji je to prebacivanje vršio svojim kolima kao kirijaš. U okviru te akcije dodijeljena je veća količina hrane pod firmom Crvenoga križa za školu u Mataija Dragi, koju su prevozili Pavao Mataija-Sušić, Grga Mataija-Koze i drugi. Sva ta hrana bila je namijenjena partizanskom logoru Viševica.

Pero Komadina, Ladislav Vivoda i Ivan Milošević u svojim sjećanjima iznose: Valja istaći da su Srbi iz Drežnice, koji su bili dobro poznati Ledeničanima jer su se svakodnevno sretali na šumskim radilištima, bili od ustaških vlasti stavljeni izvan zakona. Bili su prepušteni gladi, te im je iz tih zaliha pružena pomoć kad su se u to vrijeme sklanjali u ledenička sela — u Primorje jer im tu nije prijetila nikakva opasnost od Hrvata.

Zbog ograničenih mogućnosti ishrane ustaška vlast je uspostavila kontrolu i ograničila meljavu hrane u mlinovima. Da bi se zrnata hrana

samljela, podijeljena je gotovo svim kućanstvima u gornjim ledeničkim selima. O tom je posebnu brigu vodio Milan Mataija. To je najbolji dokaz da su se ta sela već u ranom pripremnom periodu bila jedinstvena i slijedila svoje najbolje sinove . . .[47]

Iako su planinska sela mahom vezana uz partijsku organizaciju Ledenica kojom rukovodi sekretar Milan Mataija, za razliku od ostalih područja Vinodola, na području Ledenica i Krmpota ne osnivaju se odbori NOP-a, odnosno narodnooslobodilački odbori toga područja sve dok na ovom području nije došlo do osnivanja partizanskog logora.

Naime, nakon što komunisti Ledenica stupaju u partizanski logor na Viševici, Ledenički kraj ostaje bez partijskog rukovodstva tako da politički rad ostaje jedno vrijeme samo na Milanu Mataiji, sekretaru partijske organizacije Ledenice i jednom od organizatora ustanka u ovom kraju. U to vrijeme Milan Mataija po gornjim planinskim selima, a i srednjima određuje nosioce zadataka i formira grupe prema potrebi (ne stalne) koje noću prema potrebama prenose materijale i živežne namirnice na određena mjesta da bi one zatim bile prenijete u partizanski logor. Na tim se zadacima, osim omladinaca Zdravka Pađena, Dragana Frkovića, Nikole Frkovića i Grge Frkovića, uključuje i Jura Mataija-Žirica te Mate Frković. Zadržava se ponajviše danju kod Tereze Frković u Lovasima koja mu služi za održavanje veze, vršeći mu kurirsku službu, iako je već bila u poodmaklim godinama, kao i Frane Jurčić. Posebno mu u njegovom radu oko prijenosa hrane služi Kate Mataija Pavlova koja održava vezu s Novim, naročito s punktom kod Francike Radetić i Pauline Jeraj-Joškove.

Za krmpotska sela, osim članova KP Luke Butorca Lukine i Mirka Balena, Milan Mataija naročito uzima Milana Pavelića Čambru, Srećka Balena i Mila Vukelića Puricu, a za gornja zagonska sela Krasnicu, Kal, Tribotinj, Valač i Plužnicu — Nikolu Jovanovića zvanog Deva. U obilasku terena ovoga kraja često mu u toku 1941. dolazi Tomo Strizić tako da njih dvojica neumorno obilaze sela za koja se s punim pravom može reći, da su listom — masovno, uz neznatne iznimke, na strani NOP-a. Ništa nije moglo ovaj hrabri narod odvojiti od partizana. »Teško je bilo ekonomsko stanje naroda planinskih sela Ledenica, Krmpota i Zagona, to više što je veći dio naročito ledeničkih sela živio od šumskog rada. Period jeseni 1941. bio je posebno težak. Zarada nije bilo. Tri pilane su do studenog 1941. prestale raditi: Lukovo, Mošune i Vodice.«[48]

Talijanskog okupatora sve više zabrinjava širenje i jačanje partizanskog pokreta u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru te u drežničko-brinjskom kraju. Stoga su Talijani koncem listopada i početkom studenog 1941. poduzimali jačim snagama napade na sve partizanske logore.

---

[47] Sjećanja Pera Komadina, Ivana Miloševića i Ladislava Vivode: Razvitak NOP-a u Ledenicama, Muzej N. V.

[48] Pave Mataija-Žirica, sjećanja na dane NOB-e 1941, Muzej N. V.

Bribirski partizanski logor nalazio se baš u to vrijeme u predjelu Rožena. Viševica je napuštena s jedne strane zbog udaljenosti od naseljenih područja, a i već je bilo zahladilo, pa su nastale i veće poteškoće u snabdijevanju. Bribirski partizanski logor smjestio se bliže Bribiru, pa se smatralo da će i veza s Ledenicama, Zagonima, Bribirom i Novim biti daleko djelotvornija. Tako već od sredine listopada na Viševici nije bilo partizana. »Snijeg je po mišljenju okupatora bio važan uvjet za likvidaciju partizana, smatrali su da ih je lakše pratiti, onemogućiti im svaku vezu s narodom i prisiliti ih na predaju ili likvidirati u teško prohodnim snježnim nanosima. Nada okupatora da će u zimskim danima 1941/42. uništiti partizanski pokret u ovom dijelu Primorja, potpuno je propala već za prvog napada, 1. studenog 1941. na partizanski logor u Roženoj kad se poslije kraće borbe morao povući, ne zaustavljajući se sve do Bribira.«[49] Bilo je to 1. studenog 1941. oko 22 sata. Talijani su stigli u više pravaca po snježnim tragovima do partizanskog logara u Roženoj. Predvodio ih je Anton Svetić, pritajeni ustaša u selu Valču. On je vidio Tomu Strizića i Nikolu Cara koji su se iz ledeničkog kraja vraćali u logor. Na pucanj stražara svi su borci bili na nogama. Među njima je bio i Veljko Kovačević, komandat Primorsko-goranskog odreda, koji je u Roženu došao u obilazak bribirske čete. Napad je odbijen bez gubitaka.

Sutradan se bribirski partizanski logor premjestio u predio Maševa ispod Viševice, te je održtn sastanak i donesena značajna odluka za daljnji razvoj i širenje ustanka na našem području. Odlučeno je da se Ledeničani izdvoje iz Bribirskog logora i formiraju ledenički partizanski logor, kao što su se prije i Sušačani »negdje oko 10. listopada 1941, vratili poslije duge diskusije s njima o tome da se treba vratiti na vlastiti teren radi daljnjeg razvoja ustanka na Sušaku i okolici. U to isto vrijeme i Ličani i Fužinarci su otišli od nas (iz bribirskog partizanskog logora) da formiraju svoj logor, negdje u Bitoraju. Po odlasku Sušačana i Ličana mi smo zajedno s Ledeničanima formirali četu i za komandira izabrali Franju Muretu, za političkog komesara Andriju Tusa, a za sekretara partijske organizacije Blaža Kalafatića.«[50]

Istovremeno se formira Komanda Ledeničkog partizanskog logora u koju su ušli: Petar Komadina, komandir, Ladislav Vivoda, komesar i Milan Mataija, sekretar partijske organizacije, koji je ujedno i pomoćnik komesara.[51]

Ledenički partizani krenuli su preko Stalka do Drežničkog partizanskog logora, a potom su se vratili na ledeničko područje i tu na Ričičkom Bilu, nedaleko od Mataija Drage, izgradili partizanski logor, kako bi bili što bliže narodu. Kad su umorni i iznemogli od hoda visokim nanosima snijega došli u Drežnički kraj, mjesto partizanskog logora našli su garište. Produžili su put do sela Vukelići gdje su saznali

---

[49] Andrija Tus, isto kao pod 1, str. 155.
[50] Andrija Tus, isto kao pod 5.
[51] Pero Komadina i dr., isto kao pod 47.

da su Talijani od 1. do 4. XI 1941. napali sve partizanske logore i zapalili ih. Nakon kratkog odmora i toplog prijema srpskog naroda ovoga kraja i dobivši vodiča za brinjski logor, Ledenička četa krenula je do Škalića i tako došla do brinjskog logora gdje je nastalo pravo slavlje naroda toga kraja i brinjskog partizanskog logora s Ledeničanima. Tako su se Ledeničani nakon odmora od nekoliko dana vratili u svoj kraj i prionuli gradnji svoga partizanskog logora.

Ledenički partizanski logor postaje druga četa Bataljona »Marko Trbović« od 5. XII 1941. kojemu je štab bio u Drežnici. Komanda logora, uz posebno zalaganje Milana Mataije, Jure Mataije Žirice i Ivana Mataije Smute, angažirala je dvadesetak Ledeničana šumskih radnika iz sela Pemperi, Mataije i Mataije Drage, koji su podigli prvu baraku već 11. studenog 1941, da bi već 15. XI 1941. izgradili još dvije barake tako da je toga dana došao i na obilazak partizanskog logora i svratio u Mataija Dragu drug Veljko Kovačević u pratnji druga Milana Mataije.[52]

Za gornja planinska sela talijanski garnizon u Brezama stvarao je posebnu nesigurnost. Ledenički partizanski logor dobio je zadatak da ispita brojno stanje talijanskoga garnizona u Brezama, naoružanje i mogućnost napada. Naime, Veljko Kovačević je zajedno sa svojim Štabom, kako je kasnije Milan Mataija pričao svom šurjaku Ivanu Mataiji Smuti, stao ispravno na gledište da treba stvarati što više slobodnog teritorija i što više pokretljivijih partizanskih jedinica, odnosno manje vezanih za određeni teritorij. Stoga je i odlučeno da baš Breze budu prvi talijanski garnizon koji će oni napasti da bi se oslobodilo ovo područje i tako stvorilo slobodni teritorij.[53] Osim toga oslobođenjem Breza trebalo je spriječiti pljačku šume.

Borba za Breze, u pravom smislu vojnička, počela je u ranim jutarnjim satima 17. XII 1941. Dan je bio kišovit, tmuran i maglovit. Ovaj talijanski garnizon napadali su borci — Primorci, Gorani i Drežničani pod komandom Save Vukelića. Vodila se žestoka borba s jedne i druge strane. Talijanima je tek sutradan stiglo pojačanje. Rezultat je bio da su Talijani zatim napustili Breze. »Talijani su se povukli u Ledenice u neposrednu blizinu morske obale i tu su povećali posadu. S pilane je odneseno remenje, a i sam vlasnik Talijan Bartoletti, koji nam je nudio novac da mu pustimo slobodan teret, otišao je. Sada se čitava Rudolfinska cesta od Jasenka — Ledenica nalazi u našim rukama, javlja Štab Primorsko-goranskog narodnoslobodilačkog partizanskog odreda — Glavnom štabu narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Hrvatske.[54]

Ovom tzv. Rudolfinskom cestom od Breza prema Jasenku nije prolazila talijanska okupatorska vojska već od rujna 1941. nakon izvršenih

---

[52] Izjava Pera Komadina autoru za ovaj rad.

[53] Sjećanja Ivana Mataije-Smute na razvitak NOB-e 1941, Muzej N. V.

[54] Informativni izvještaj broj 3, Prikaz Primorsko-Goranskog partizanskog odreda broj 14/1941 — od 30. XII 1941. ovjerovljeni prijepis od CK KPH, u Muzeju N. V.

uspješnih napada na talijansku vojsku na Stalku od bribirske partizanske čete s logora na Viševici ,izvršenih pod komandom Tome Strizića i Nikole Cara.

Nakon povlačenja talijanskoga garnizona iz Breza, stvoren je pred konac 1941. slobodni teritorij na području kotareva Novi i Crikvenica, obuhvaćajući planinska sela Ledenice, Krmpote i Gornji Zagon. Neprijateljska vojska bila je u »žici«, i samo u žici neprijatelj je imao vlast, dakle samo uz morsku obalu. Planinsko područje ledeničko-krmpotsko-zagonsko, povezujući se preko masiva Velike Kapele, bilo je slobodno. Ovo područje povezivalo se sa slobodnim teritorijem drežničkog i brinjskog kraja u pravcu Gorskoga kotara — sve do prilaza neprijateljskim garnizonima u »žici«. Sve to zajedno činilo je jedinstveno slobodno područje.

17. i 18. XII 1941. u ledeničkom partizanskom logoru Ričičko Bilo nastalo je pravo narodno veselje. Kako se čula pucnjava s Breza, odmah se pročuo glas da se vodi borba za oslobođenje Breza. Sa svih strana počeli su pritícati Ledeničani iz planinskih sela Ledenica u partizanski logor. Sobom su donijeli oružje i vojnu opremu. 18. prosinca 1941. održan je u logoru miting na kojemu je govorio Milan Mataija. U prvom redu zahvalio je narodu što je došao u partizanski logor, nudeći svoju pomoć za borbu protiv Talijana, radi eventualne pomoći borcima za oslobođenje Breza, i objasnio da se Talijani povlače u »žicu« u Ledenice, te da će sada narod ovoga kraja sam »vladati na ovom slobodnom području; narod je upoznat s političkom situacijom i nedjelima okupatora, naročito s patnjama srpskog naroda susjedne Drežnice, dok nije uzeo svoju sudbinu u svoje ruke i odazvao se pozivu KPJ u oružanu borbu protiv okupatora i domaćih izdajica.«[55]

Sav prisutan narod s novim borcima položio je partizansku zakletvu. Nastalo je pravo narodno veselje, pjesma. Odlučeno je zatim da se većina pridošlih u partizanski logor vrati svojim kućama s »upozorenjem, da se odazovu kad budu pozvani za potrebe partizanskog logora, kao i do sada. Tom je prilikom rečeno da se treba striktno odazivati održavanju partizanskih straža jer da o dobro organiziranim partizanskim stražama ovisi sigurnost naroda ovoga kraja. Istovremeno je rečeno da se svi moraju odmah povlačiti u šumu, ukoliko bude neprijatelj nailazio, te po mogućnosti sve svoje ponijeti na sigurno mjesto u šumu. Preporučeno je da se stoka ne drži kraj puta, već da se na ispašu upućuje tako da bude izvan dohvata neprijatelju.«[56]

U ledeničkom partizanskom logoru Ričičko Bilo ostalo je tada 80 Ledeničana, dvojica Krmpoćana i trojica iz Gornjih Zagona.

Komandire seoskih straža postavila je komanda partizanskog logora u Ričičkom Bilu u dogovoru sa seljanima, i to za Buliće: Grgu Komadinu, za Mataija Dragu: Grgu Mataiju-Kozu, a za Breze: Draga Komadinu. Ujedno je naređeno po svim selima da se »svi mještani u

[55] Ivan Mataija-Smuta, isto kao pod 53.
[56] Ivan Mataija-Smuta, isto kao pod 53.

selima moraju odazvati seoskoj straži i staviti se pod zaštitu straže kako bi se o svima vodila briga i u slučaju potrebe da ih straža odmah može aktivirati. O svom kretanju imali su obavještavati komandira straže kako bi mu se mogli u slučaju općenarodne potrebe staviti na raspolaganje.«[57]

Istog su se dana seljani gornjih planinskih sela, prisutni na mitingu, dogovorili s Milanom Mataijom, Perom Komadinom i Ladislavom Vivodom da bi trebalo osnovati Mjesni narodnooslobodilački odbor za gornja planinska sela. Dogovoreno je da svako selo izabere svoga predstavnika. Tako su održani »već u toku 1941. u selima sastanci na kojima su birani predstavnici narodnooslobodilačkog odbora koji su do konca 1941. preuzeli svu vlast na teritoriju gornjih i srednjih ledeničkih planinskih sela.«[58]

U Mjesni narodnooslobodilački odbor u Mataija Dragi ušli su:

— Ivan Mataija Plasina, kao predsjednik, a izabran u selu Mataija Draga,

— Rafa Pemper Buva iz Pemperi, izabran u selu Pemperi i u selu Mataije,

— Paval Mataija Žirica, zvani Paćo, iz Bulići gdje je izabran, a ujedno je izabran i za selo Lovasi,

— Petar Iskra, kovač iz Breza (Breze je inače teritorijalno u to vrijeme pripadalo Novom Vinodolskom).

Petog člana imao je delegirati Ledenički partizanski logor, no do delegiranja nije došlo, već je drug Milan Mataija redovito bio u kontaktu sa spomenutim odbornicima i pomagao im u radu, kako to u svojim sjećanjima iznosi Pere Komadina, jer su se očekivali prvi slobodni narodni izbori koji su za sva ledenička sela i održani u veljači 1942. »Dakle, ovaj je odbor djelovao u ovom sastavu do slobodnih izbora kada su sva ledenička sela (svih 13 slobodnih sela) gornje srednje planine izabrala 4. veljače 1942. Narodnooslobodilački odbor, a pravo glasa imali su svi muškarci, žene i omladina koja je navršila 18 godina života, odnosno i mlađi ako su stupili u partizanske redove«, kako u svojim sjećanjima iznosi Paval Mataija Žirica,[59] jedan od osnivača narodnooslobodilačkih odbora na oslobođenom, odnosno poluoslobođenm području tadašnjeg kotara Novi Vinodolski.

Osnovni zadatak u tom kratkom razdoblju Mjesnog narodnooslobodilačkog odbora u Mataija Dragi do izbora u veljači 1942. bio je da se brine o snabdijevanju partizanskog logora u Ričičkom Bilu, da radi zatim na njegovu preseljenju u Mataija Dragu s obzirom na to da se stalo na gledište »da će blizina logora ledeničke partizanske čete pogodovati narodu za njegovo osiguranje od upada Talijana iz garnizona, a ujedno i u samim selima postojati tako veća mogućnost za političko

---

[57] Sjećanja Grge Mataije-Koze na dane NOB-e u Gornjim planinskim selima, Muzej N. V.

[58] Izjava Ladislava Vivode autoru za ova jrad.

[59] Izjava Pavla Mataije-Žirice, Dopuna izjavi Pera Komadine i dr. (47).

djelovanje prema obalnim mjestima. Tako se Ledenička partizanska četa negdje sredinom siječnja 1942. preselila u Mataija Dragu.«[60]

Osim toga, Odbor je u ovom kratkom razdoblju do izbora radio na popisu stanovništva svih planinskih sela Ledenica, »pa je to novoizabranom Norodnooslobodilačkom odboru korisno poslužilo, a poslužilo je i kao evidencija za održane izbore. Kod pravljenja popisa pomogli su iz svakog sela po jedan do dva druga ili drugarice, već prema tome koga je to selo predložilo«, pa su oni u 1941. godini smatrani kao članovi akcionog odbora, dok se ne izvrše slobodni narodni izbori. »Za istaknuti mi je da smo u svom radu imali punu pomoć drugova Pere Komadine, Ladislava Vivode, a posebno Milana Mataije koji je prisustvovao gotovo svim našim sastancima i pružao nam konkretnu pomoć s obzirom na njegov autoritet i iskustvo partijskog radnika.«[61]

Pavao Mataija u tim svojim sjećanjima ističe da je popis stanovništva, što ga je odbor sastavio sam, uz pomoć odbornika po selima, koristio za slanje pisama odsutnim osobama s ovog područja, bilo da su u Njemačkoj na radu, bilo u domobranstvu, da se vrate kućama.« Pisma su pisali po našem prijedlogu ili po prijedlogu Komande partizanskog logora njihovi najbliži, »te koliko se ja sjećam, bilo je uspjeha«, naglašava Mataija.[62]

Grga Mataija Koze kao komandir straže ističe da je ovu dužnost obavljao sve vrijeme od njena osnivanja pa do rasformirnja, no da je u 1941. godini bio isključivo vezan ne za Odbor, već na Ledeničku partizansku četu u partizanskom logoru Ričičko Bilo. U tom svojstvu dolazio je u kontakt s odbornicima Mjesnog narodnooslobodilačkog odbora, ali samo ako je bio poslan od Komande partizanskog logora.[63]

Okružnica CK KPH broj 4 posebno ističe rad »akcionih odbora« kao specifičan rad organa narodne vlasti na okupiranim dijelovima naše zemlje:

> »U mjestima i krajevima gdje još ne postoje uvjeti za stvaranje narodnooslobodilačkih odbora, treba pristupiti osnivanju akcionih odbora koji će organizirati bojkot tržišta, voditi borbu protiv rekvizicija i plaćanja poreza itd. Te odbore treba osnovati s već unaprijed pripremljenim planom, da se djelokrug njihova rada i borbe postupno proširuje, da s ekonomskih i nižih oblika borbe prelaze na političke i više oblike i da tako prerastu u narodnooslobodilačke odbore.«[64]

U to vrijeme na području Bribira djeluju dva akciona odbora. Jedan akcioni odbor za istočno, a drugi, kako je naprijed iznijeto, za zapadno područje Bribira, ali su mu zadaci sasma drugačiji jer su mu

---

[60] Pavao Mataija-Žirica, isto kao pod 59.
[61] Pavao Mataija-Žirica, isto kao pod 59.
[62] Pavao Mataija-Žirica, isto kao pod 59.
[63] Grga Mataija-Koze, isto kao pod 57.
[64] Josip Tomić, Prilog proučavanju postanka i razvitka narodne vlasti u Hrvatskoj 1941—1943. Putovi revolucije 1—2, Zagreb 1963, str. 93.

i uvjeti drugačiji s obzirom na to da je talijanska okupatorska vojska, a s njome i ustaška vlast, u žici kojom je grad Bribir opleten. Međutim, i u samom gradu djeluju predstavnici akcionog odbora NOP-a.

Ovi akcioni odbori posebno su se razvili tako da već u prosincu 1941. nije bilo ni sela, a ni zaseoka u Bribiru koji nije bio obuhvaćen u NOP i koji nije imao svoga predstavnika koji je radio za NOP i bio uključen u rad akcionog odbora kao predstavnik sela, ali još nije bio izabran od seljana, već je u rad uključen od članova akcionog odbora koji su također bili imenovani na opisani način. Ukoliko u kojem zaseoku bribirskoga područja još nije bilo predstavnika u akcionom odboru bilo istočnog bilo zapadnog dijela, nastojalo se aktivirati ga, pa se može s punim pravom reći da su ovi akcioni odbori izrasli u prave borbene organe narodnooslobodilačkog pokreta.«[65]

Dok je Odbor narodnooslobodilačkog pokreta za Bribir, kao odbor Narodnooslobodilačke fronte Bribira, prestao s radom tokom prosinca 1941. s obzirom na to da je većina njegovih članova uključena u rad akcionih odbora,[66] dotle akcioni odbori još djeluju i u veljači 1942. na području Bribira, iako se za njih odgovorni drugovi Ivan Strizić-Graščo i Josip Spoja više ne nalaze na ovom području. Spoja u vezi s tim ističe da je bio toliko kompromitiran pred Talijanima i ustašama da je konačno morao pobjeći u šumu i da je tada bila provedena veća mobilizacija za šumu te da je otišlo oko 100 boraca.[67] Istovremeno u partizane odlazi i Ivan Strizić-Graščo koji za svoje mjesto određuje zamjenika (Franka Kršul), kako to Strizić iznosi u svojim sjećanima.[68]

Ovo smo istakli baš zbog toga što je Okružnica broj 4 i dala povoda za buduću reorganizaciju akcionih odbora, odnosno za organizaciju narodnooslobodilačkog odbora, tj. osnivanja na višem nivou, jer je u tu svrhu po primitku okružnice u partizanskoj jedinici Bribira osnovana i posebna komisija. Komisija djeluje u sastavu Ivan Barbalić, Josip Spoja-Kuzmić, Josip Brozičević i Ivan Strizić-Graščo. Dakle, u komisiju su ušla već poznata trojica drugova koji su u Bribiru tada bili nosioci svih akcija akcionog odbora. Tako u ožujku 1942. dolazi do osnivanja Općinskog narodnooslobodilačkog odbora za Bribir kojemu je bio osnovni zadatak da razvija i ujedinjuje djelovanje na okupiranom i na slobodnom teritoriju Bribira (šumsko područje Bribira), a u prvom redu djelatnost prije osnovanih akcionih odbora, ali sada po selima, jer su akcioni odbori za istočno i zapadno područje prestali djelovati.[69]

Valja istaći da je rukovodstvo bribirskoga partizanskog logora i partijska jedinica i dalje radila na okupiranom području, izravno se

---

[65] Inž. Ivica Radetić-Ferdo (svojevremeno tajnik Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje), izjava data autoru za ovaj rad.

[66] Josip Tonković, izjava data autoru za ovaj rad.

[67] Josip Spoja-Kuzmić, isto kao pod 30.

[68] Ivan Strizić-Graščo, isto kao pod 29.

[69] Zajednička izjava Josipa Spoje-Kuzmića i Ivana Strizića-Grašča, isto kao pod 32.

povezujući s aktivistima u pojedinim mjestima, a i u selima i mimo Odbora NOP-a, odnosno akcionih odbora, ali najvećim dijelom i putem njih. Trebalo je s obzirom na ratne uvjete pronaći i najprikladnije oblike rada. Tako drug Blaž Kalafatić u svojim sjećanjima iznosi:

> »Istovremeno sa vršenjem oružanih akcija partizanske jedinice — drugova koji su se već nalazili u partizanima — donijet je i zaključak, da se u pozadini organiziraju borbene grupe koje bi imale zadatak, rušenje telefonskih stupova, razbijanje izolatora, sječenje telefonskih i drugih žica, paljenje neprijateljskih magazina i sl. Između 20. i 25. VIII 1941. formirana je takva borbena grupa. Komandir je Josip Dorić, komesar Mladen Plovanić, a skojevski rukovodilac Josip Mršan.
>
> U svom formiranju grupa je brojila oko 7 do 8 omladinaca, a već za dva do tri mjeseca oko 30 omladinaca. Među najistaknutijima bili su spomenuta trojica, zatim Vinko Tonković, Franjo Antonić, Josip Kršul, Božo Spoja, Josip Jurčić, Vinko Strizić, Mate Tonković, Josip Rogić, Ana Skočilić, Veljko Lončarić, Filip Veljačić, Ivan Kršul, Josip Tus, Spoja Kuzmić, Stanko Smojver i dr.
>
> Tada su svi ti drugovi bili na neoslobođenom teritoriju. I. XII 1941. godine spomenuta grupa položila je partizansku zakletvu. Bilo je to iznad Bribira u Duješinu (ruševine kapelice Mandalenino gdje je podignuta i spomen ploča).
>
> Zakletvu je polagalo preko 20 drugova. Sa strane bribirske partizanske jedinice prisustvovali su Andrija Tus i Blaž Kalafatić. Pomenuta grupa u nekoliko navrata porušila je veći broj telefonskih žica, polupala izolatore itd. Osim toga u onim slučajevima kad se netko nije htio odazvati partizanskoj mobilizaciji, članovi grupe dovodili su ih prisilno. Samo jednom prilikom poveli su šestoricu, koji su namjeravali otići u domobransku vojsku itd. Zajedno sa omladincima vrše akcije i izvjestan broj starijih drugova — kao Ivan Strizić-Graščo (odgovoran za rad akcionog odbora za istočni dio Bribira, D. J.) i drugi.«[70]

Josip Tomić u svom radu »Prilog proučavanja postanka i razvitka narodne vlasti u Hrvatskoj 1941—1943«, ističe:

> »Na terenu Hrvatskog primorja do kraja 1941. godine djeluju akcioni odbori u mjestima Bribir, Dragaljin, Gradac, Jargovo, Kičeri, Kričina, Podugrinac, Poduljin, Podskoči, Podgora (mjesto Podgori, D. J.), Sveti Mikula, Sveti Vid i Ugrini.«[71]

Među ovim bribirskim selima ne spominje se jedno od najvećih bribirskih sela, selo Štale i Kosavin, iako su predstavnici tih sela djelovali u akcionom odboru za istočni dio (Štale) i u akcionom odboru za

---

[70] Blaž Kalafatić, isto kao pod 2.
[71] Josip Tomić, isto kao pod 64.

zapadni dio (Kosavin) i u 1941. godini kad su oni djelovali i kao seoski akcioni odbori.

Doduše, autor se ogradio u svom spomenutom članku:

> »Podaci o formiranju i broju NOO-a 1941. godine izneseni su ovdje na osnovi istraživanja arhivskih fondova Instituta za historiju radničkog pokreta, Zagreb, na osnovi djelomice korištene memoarske građe IHRPZ. Broj NOO-a u pojedinim krajevima Hrvatske 1941. bit će zacijelo veći kada se istraže svi arhivski fondovi koji čuvaju građu iz NOB-a i kada se provedu potrebna anketiranja na terenu.«

Dakle, nije osim područja Bribira spomenut nijedan drugi odbor NOP-a o kojima je riječ u ovom napisu, pa ni odbor NOO-a Bribira, već samo akcioni odbori Bribira, i to nepotpuno.

Isto tako Marijan Rastić u svom radu »Pregled sistema narodne vlasti u Hrvatskoj 1941—1943« (Putovi revolucije, broj 1—2 u kronološkom pregledu razvitka NOO-a, strana 131. i dalje) iako ističe »da akcioni odbori Narodnooslobodilačkog fronta i odbori narodne pomoći na okupiranom području, koji su u periodu 1941—1941. prerasli u narodnooslobodilačke odbore, uneseni su također u kronologiju jer su bili jezgra iz koje su se razvili organi narodne vlasti«, — ipak ne spominje nijedan odbor osnovan 1941. godine, osim odbora koje spominje u svom radu i Josip Tomić.

Rastić spominje »Ledenice«[72] da su imale NOO osnovan 1941, iako to ne stoji, već je 1941. djelovao na oslobođnom području Mjesni narodnooslobodilački odbor u Mataija Dragi za gornja planinska sela: Breze, Bulići, Lovasi, Pemperi, Mataija i Mataija Dragu. No ne spominju ni Mataija Dragu i nijedno od ovih sela, a ni druga ledenička sela. »Mjesni narodnoslobodilački odbor u Mataija Dragi tek u 1942. preuzima funkcije Općinskog narodnooslobodilačkog odbora Ledenice«.[73] Dakle, nepotpuna dokumentacija vjerojatno će još dugo vremena izazivati nesporazume o ovoj značajnoj problematici, veoma bitnoj za istraživanje razvoja NOP-a uopće.

Do izbora odbornika Narodnooslobodilačkog odbora u Mataija Dragi 18. prosinca 1941, koji su birali seljani samo za gornja planinska sela (Bulići, Lovasi, Mataija Draga, Pemperi i Mataije) na sastancima svojih sela javnim glasanjem, postojali su u ledeničkim selima takozvani nosioci zadataka za potrebe partizanskih logora. Poslovi nosilaca zadataka su se povećali od osnivanja partizanskog logora u Ričičkom Bilu. Oni su bili osobe, na koje se obraćala partijska organizacija, odnosno konkretno sekretar Milan Mataija. U srednjim planinskim selima (Crno, Šajini, Stilini, Smolčići, Breze, Jurčići, Krmpotići i Bater) nosioci zadataka djelovali su od slučaja do slučaja prema zaduženju. U gornjim planinskim selima to je bilo sasvim drugačije. Iz tih sela je do

---

[72] Marijan Rastić, Pregled sistema narodne vlasti u Hrvatskoj 1941—1943. — Putovi revolucije 1—2, Zagreb 1963, str. 132.

15. rujna 1941. bilo već u partizanskom logoru na Viševici sedam partizana, odnosno osam ako se tom broju pridoda i drug Pere Komadina iz Ledenica Polja. Tako su za gornja planinska sela Ledenica određeni stalni nosioci poslova, tj. nosioci zadataka. Tako je za selo *Bulići* bila zadužena Ljuba Mataija, *Lovasi* Danica Frković, *Mataija Draga* Kate Mataija Pavlova, Jovana Mataija Smutina, za selo *Mataije* Ana Mataija (do hapšenja rujna 1941), a za selo *Pemperi* Dragica Pemper Buvina. Za istaknuti je da su ovi nosioci zadataka konkretno određivali pojedinim domaćinstvima prema njihovim mogućnostima što će koje dati od svojih poljoprivrednih proizvoda, tj. određivali su količinski koliko će koja »kuća« dati za prehranu partizana. Seljani su se prema svojim mogućnostima ovim akcijama — sabirnim akcijama odazivali. Dakle, iz iznijetog slijedi da nosioci zadataka nisu djelovali ilegalno u gornjim planinskim selima. Seljani su znali da su oni imenovani od strane partijskog rukovodstva, odnosno, da su u kontaktu s drugom Milanom Mataija, rukovodiocem ustanka. Grupa omladinaca, i to ponajviše, Ivan Frković, Dragan Frković, Nikola Frković-Crvić iz Lovasi i Pave Mataija iz Mataija Drage nosili su sakupljenu hranu i ostalo potrebno partizanima do šumskog predjela Ispod Smolnika. Tu na određenim mjestima prema dogovoru dolazili bi partizani po donijete stvari, a ponajviše hranu i živežne namirnice.

Stalni nosioci zadataka postojali su i u srednjim planinskim selima nakon osnivanja ledeničkog partizanskog logora u Ričičkom Bilu za sela *Crno, Šajini, Stilini, Smolčići, Bater, Jurčići i Krmpotići.* Osim spomenutih nosioca zadataka u ovom su se razdoblju do osnivanja Narodnooslobodilačkog odbora u Mataija Dragi posebno istakli: Marija Mataija Plasinova, Zora Jurčić, Ana Smolčić Cokova, Marija Smolčić, Jelka Mataija, Danica Mataija Kuleničina i Danica Mataija Bulić. Ove nosioce zadataka, istovremeno kada se i u Bribiru stvaraju akcioni odbori, smatraju se i u ledeničkim selima odborima, jer se oko njih proširuje krug osoba koje rade za narodnoslobodilački pokret odnosno, bolje rečeno, za potrebe tadanjeg partizanskog logora. Njih već određuje samo selo, tako da nosioce zadataka već nazivaju odbornicima sela u kojima djeluju. Naime, u to vrijeme do izbora Narodnooslobodilačkog odbora za gornja planinska sela broj partizana se stalno povećavao i već tada imade ledenički partizanski logor 85 boraca, od kojih 80 Ledeničana iz svih ledeničkih sela.[73]

Za istaknuti je, da od 18. prosinca 1941. na području ledeničkih sela (osim Ledenica, te mjesta uz obalu (Povile i Klenovica) potpuno prestaje djelovati ustaška i talijanska (okupatorska) vlast. Tu na prvom oslobođenom teritoriju tadanjeg kotara Novi stvara se nova vlast — vlast narodnooslobodilačkih odbora. Za njenu organizaciju najzaslužniji su Milan Mataija, Petar Komadina i Ladislav Vivoda, kako to u svojim sjećanjima ističe Blaž Kalafatić (vidi bilješku pod 2).

---

[73] Petar Frković, izjava data za ovaj rad — Muzej N. V.

Politička situacija u Gornjim Zagonima poslije napada Talijana na Bribirski partizanski logor od 1. XI 1941. bila je loša jer su se čule svakojake glasine na štetu razvoja narodnooslobodilačkog pokreta u ovim krajevima. Naime, »osim što je spomenute zgode drug Tomo Strizić (i Nikola Car, D. J.) bio informativno u Valču, nisu se vidjeli po selima Gornjih Zagona do tada partizani, a kako je narod još odlazio u Primorje (Novi) to su čuli o partizanima svakojake najgore priče, te su se poistovećivali s četnicima koji kolju Hrvate, neurednjacima s dugom bradom . . .«[74] U tome je imala najvećeg udjela ustaška propaganda. Baš u vezi s time, na prijedlog Nikole Jovanovića-Deve, na partijskom sastanku u selu Jurčići održanom 1. XII 1941, na kojemu su bili prisutni Tomo Strizić, Milan Mataija i Ladislav Vivoda, zaključeno je da se održe sastanci po selima, i to baš kod onih koji ponajviše odlaze u Novi, jer ljudi sami sebe neće prijaviti, pa se sastanak održavao u njihovoj kući. Svrha je sastanka bila da se i seljani Gornjeg Zagona masovno uključe u NOP, a ne kao do sada pojedinačno i konspirativno. Nikola Jovanović-Deva dobiva zadatak da organizira sastanke u Plužnicama, Valču i Kalu, dok u Tribotinju da će se naknadno održati jer su seljani putem drugova Jure Deranje i Ivana Jovanovića-Brke iz Tribotinja upoznati s ciljevima NOB-e s obzirom na to da oni otprije imaju vezu s rukovodiocima NOP-a Strizićem i Mataijom. Nikola Jovanović-Deva uz angažiranje Jose Tomića, Jure Tomića-Školana iz Plužnica, Jure Rupčića-Mačka iz Valča, Jose Deranje-Malete iz Tribotinja, Jure Jovanovića-Šušnjara iz Kala, Ivana Svetića iz Kala i Nikole Jovanovića-Drljca iz Krasnice, okuplja sve seljane. Prvi sastanak bio je polovicom prosinca 1941. u Kalu jedne noći, a drugu noć održan je u Plužnicama i Valču. »Krajem prosinca 1941. dolaze na odmor iz domobranstva trojica drugova: Anton Jovanović-Drljac, Nikola Rupčić-Mačak i Jure Jovanović-Bokula koji se po dogovoru s Nikolom Jovanovićem-Devom uključuju u Ledeničku partizansku četu.

S obzirom na to da je još 1. XII 1941. na spomenutom sastanku zaključeno da se omasovi NOP u Gornjem Zagonu, a najbolji način bio je da se osnuje partizanski logor u koji će se okupiti svi, to se već od 25. XII 1941. pristupilo realizaciji osnivanja zagonjskog partizanskog logora, jer su se od polovine prosinca 1941. Zagone masovno uključile u NOB, te svi naprijed spomenuti koji su uspjeli okupiti narod na sastanke s partizanima Milanom Mataijom i Ladislavom Vivodom, sada rade na sakupljanju hrane za partizanski logor i oružja koje je preostalo na ovom području.«[75]

Tako se krenulo u Gornjim Zagonima, koje će selo već prvih dana 1942. imati svoj partizanski logor; seljani su ga sami podigli u starim Krčima i Velikom Rujniku za svoju narodnu vlast koju su izabrali i koja nesmetano djeluje tokom cijelog rata i kao Općinski narodnooslobodilački odbor Gornji Zagon.

---

[74] Nikola Jovanović-Deva, sjećanja na dane NOB-e u Gornjim Zagonima, Muzej N. V.

[75] Nikola Jovanović-Deva, isto kao pod 74.

Nekako u isto vrijeme dok se radi na osnivanju zagonjskog partizanskog logora, koncem prosinca 1941. drugovi Tomo Strizić, Nikola Car, Milan Mataija i Ladislav Vivoda održavaju sastanak s narodom Donijh Zagona. Sa spomenutima je došao i prvi partizan ovoga mjesta Božo Baričević Lukin. Narod ih toplo prima te je za njih bila priređena večera kod Jure Baričevića, zidara iz Donjih Zagona. Ovom prvom »sastanku s partizanima prisustvovalo je oko 50 stanovnika Donjih Zagona«.[76]

U to vrijeme u Donjim Zagonima nije bila smještena neprijateljska vojska jer su se u neposrednoj blizini u Ledenicama i u Novom Vinodolskom nalazile talijanske vojne posade. Iz jednog garnizona u drugi vršen je svakodnevni promet kroz selo. Donji Zagon je, može se reći, pravo radničko naselje jer su uglavnom svi muškarci odlazili na rad u obližnji Novi Vinodolski ili dalje tako da su tu živjele mahom radničke obitelji — simpatizeri NOP-a, što je partizanima bilo dobro poznato. Na poziv da su partizani u selu, narod se masovno odazvao na zakazani sastanak. Na sastanku je narod upoznat od prisutnih partizana s ciljevima NOP-a i borbom koju narodi Jugoslavije pod rukovodstvom svoje KP vode protiv okupatora i domaćih izdajica, te o potrebi odlaska u partizane i pomoći za svoju narodnu vojsku. Seljani Donjih Zagona obaviješteni su ovom prilikom što je već do sada na području cijelog Vinodola učinjeno za pomoć partizanima i o akcijama koje su do tada vinodolski partizani poduzeli protiv okupatora. Svi prisutni su to odobravali. Nakon toga su svi položili partizansku zakletvu. Oni su toj zakletvi ostali vjerni. Ni ubojstvo Pave Rupčića ni hapšenja, zatvaranja, internacije, pa ni iseljivanje iz rodnih domova koje su svi 1942. morali napustiti, nije ih moglo odvojiti od svog naroda, partizana i KP.

»Nemalo zatim nakon polaganja partizanske zakletve seljana Donjih Zagona u zagonjski partizanski logor početkom 1942. godine dolaze prvi borci Zagona Gornjeg i Donjeg te Novog Vinodolskog i tako dolazi do osnivanja Novljansko-zagonjskog partizanskog logora kojemu komandir postaje već spomenuti drug Božo Baričević, a komesar Petar Petrinović-Miklja.«[77]

No iako su pripreme započele krajem 1941. i Gornje Zagone (sva sela: Valač, Plužnice, Kal, Tribotinj i Krasnicu, a jedno vrijeme i Breze s obzirom da su teritorijalno pripadala, kao i zagonjska sela, općini Novi Vinodolski) biraju u toku 1942. narodnooslobodilački odbor. To isto čine Donje Zagone birajući Narodnooslobodilački odbor.

Ovo isto važi i za Krmpote za koje je u 1941. godini već zaključeno, kada sazriju uvjeti, da se i Krmpoćani odvoje od Ledeničke partizanske čete[78] i da osnuju svoj Krmpotski partizanski logor, kao najpovoljniji način da se što veći broj Krmpoćana uključi u NOP. Iako

---

[76] Jure Jovanović, nadcestar i dr., sjećanja na dane NOB-e u Donjim Zagonima.

[77] Petar Petrinović-Miklja, Sjećanja na dane NOB-e i osnivanje Novljansko-Zagonjskog partizanskog logora, Muzej N. V.

[78] Pero Komadina, izjava data autoru za ovaj rad.

je dobar dio sela gornje planine Krmpota bio pod kontrolom partizanskih snaga, oslobođenjem planinskih sela Ledenica nakon napuštanja talijanskih okupatorskih snaga Breza, još uvjeti nisu bili sazreli. Sazreli su tek 27. siječnja 1942. »kada je ovo područje oslobođeno likvidacijom žandarmerijske stanice u Alanu, koja je prevarom zauzeta (partizani obučeni u žandarmerijske uniforme), usred bijela dana.«[79] U ledeničkoj četi tada su bili i Krmpoćani. Gornja krmpotska sela tada postaju potpuno oslobođeni teritorij. No i Krmpoćani, kao i Donji i Gornji Zagon, »biraju svoje narodnooslobodilačke odbore u 1942. godini, gdje na prvim slobodnim izborima sudjeluju i muškarci i žene i omladina starija od 18 godina«.[80]

Za istaknuti mi je da Okružnica broj 4 Centralnoga komiteta KPH donosi opširne upute za organizaciju i rad AFŽ-a i njenih odbora. Žene su radile srcem već 1941, iako neorganizirane, a žene Bribira, Ledenica, Zagona i Krmpota učinile su mnogo za NOP u 1941. godini.

Prvi Odbor AFŽ-a Bribira osniva se već početkom prosinca 1941. U nj su ušle: Nada Antonić, Milka Skočilić-Dražić (inače prva učiteljica prve partizanske osnovne škole u Krmpotskoj Luci), Ljerka Mance, Jožica Stanić i Zdenka Parac, a jedna od najzaslužnijih žena vinonolskog kraja i organizator AFŽ-a je Ana Mataija iz Mataija Drage i Genoveva Tomić iz Bribira, selo Kosavin.[81]

Iz ovih prvih narodnooslobodilačkih odbora na području Vinodola razvili su se organi istinske narodne vlasti, ispočetka kao privremeni, a zatim stalni. Komunistička partija je za sve vrijeme NOP-a na ovom vinodolskom području imala ulog inspiratora i organizatora u stvaranju i povezivanju NOO-a te u okupljanju svih poštenih rodoljuba za borbu protiv okupatora i domaćih izdajica.

Na prvom savjetovanju koje je organizirao Okružni narodnooslobodilački odbor za Hrvatsko primorje, održanom u Ledenicama 29. XII 1943, u organizacionom izvještaju između ostalog stoji:

> »Uporedo s razvitkom N. O. P.-a i N. O. B.-e u Hrvatskom primorju išao je i razvitak političkog organa te borbe N. O. O.-a.
>
> U početku su ti odbori imali karakter ekonomskog pomaganja partizana svime što je bilo potrebno za vođenje borbe; hranom, sanitetskim materijalom, vojnom ospremom i oružjem. — Prvi NOO-i nisu bili međusobno povezani organizaciono, već je vezu među njima održavala partizanska jedinica ili odred.«[82]

Ovo se s punim pravom može reći za vinodolsko područje koje je i sastavni dio Hrvatskog primorja, ali iz ovih prvih narodnooslobodilačkih odbora razvili su se organi istinske narodne vlasti, ne samo na

---

[79] Josip Liletić i Ivan Mataija-Smuta, Sjećanja da nane NOB-e, Muzej N. V.

[80] Franjo Stojević, Krmpote u NOB-i, sjećanja, Muzej N. V.

[81] Davorin Ježić, Partizanske hrabre žene, Novi list, Rijeka, ožujak 1973.

[82] Petar Strčić, Zapisnici sjednike Okružnog narodnooslobodilačkog odbora za Hrvatsko primorje 1943—1945. godine, Rijeka 1974, str. 78. i 79.

području koja su bila predmet ove rasprave (područja gdje su NOO-i osnovani 1941) već kasnije u toku 1942. i dalje na cijelom području Vinodola, pa čak i u »žici« gdje je okupator snagom oružja držao vlast. I tu su djelovali pošteni rodoljubi predvođeni komunistima, i to u mjesnim NOO-ima za koje je narod znao i njima se obraćao, no okupator i njegove sluge, iako su osjetili njihovo djelovanje, nisu ih otkrili.

I na kraju valja istaći da je cilj ovoga prikaza bio predočiti cjelokupan tok zbivanja i okolnosti vezanih za nastajanje i razvitak prvih začetaka istinske narodne revolucionarne vlasti, odnosno narodnooslobodilačkih odbora na području nekadašnjih kotareva Novi Vinodolski i Crikvenica u toku ustaničke 1941. godine. Svatko će zamijetiti da to nije isključiv prikaz osnivanja i razvijanja organa narodne vlasti, odnosno narodnooslobodilačkih odbora, što je i razumljivo, jer se razvoj same narodne vlasti u tim slavnim i sudbonosnim trenucima naše narodne revolucije i naših naroda ne može mehanički odvojiti iz organskog i šireg konteksta nje same, njene prirode i njenih veličanstvenih htijenja. Bio sam stalno nadahnut težnjom da u tkivo ovoga prikaza ugradim što veći broj činjenica, tj. zbivanja i ljudi, pa i određenih pojedinosti koje se možda u ovom trenutku čine nevažne ili čak suvišne, ali njihovo će značenje postati jednog dana nesumnjivo kada se bude pisala definitivnija historija nastanka i rasta naše narodne vlasti na ovom našem prostoru. Ima u pojedinim odjeljcima i stilskih nezgrapnosti, relativno nejasnih iskaza pojedinih sudionika izrečenih oporim i škrtim narodskim, težačkim jezikom, međutim, po mojem mišljenju to je baš ona istinska revolucionarna elementarnost ljudi ovog našega kraja, koji su svim komponentama svojeg ustaničkog i komunističkog bića pravili historiju, slavnu i sudbinsku, nadahnuti idejama komunističke partije Jugoslavije i našeg genijalnog vođe druga Tita. Zato i ovaj skromni, ali strogo dokumentirani pregled postanka i razvoja narodne vlasti na našem vinodolskom prostoru, tj. na području nekadašnjih kotareva Novi Vinodolski i Crikvenica, smatram samo dokumentarnom predradnjom za i sustavniju i potpuniju studiju postanka i razvoja narodne vlasti na našem vinodolskom prostoru.

O tom prostoru pisao je drug Josip Đerđa-Stari u ime Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje Glavnom štabu Hrvatske, koji se tada nalazio na Kordunu, između ostaloga:

> »Posljednjih dana baš imamo na partizanskom području većih uspjeha naime osnivvanje tri nova logora u neposrednoj blizini mora (misleći osim bribirskog i ledeničkog partizanskog logora na partizanske logore novljansko-zagonjski i griški (grižanski, koji su bili u osnivanju, D. J.), a čiji kapacitet mobilizacije do sada izgleda da se penje na preko 200 do 300 rez. i akt. partizana. To za vaše pojmove nisu bog zna kakve cifre, a za naše prilike i za stanje pred jedan do dva mjeseca, tu su sjajni uspjesi.
>
> Osim toga imademo i mi izvjestan broj oslobođenih zaselaka (misleći na sva sela Gornjih Zagona, te planinska sela Ledenica

i Gornjih Krmpota, D. J.),[83] na kojima radimo u partij(skoj), partiz(anskoj) i NOF liniji. Ali je sve to u najmanjim razmjerima, no tu se učimo i imamo prilike, da vidimo ogromnu ljubav Primoraca za narodnu stvar i borbu i njihovu volju, da zajedno s braćom Srbima i svim ostalim slobodoljubivim narodima povedu krstaški rat protiv svih neprijatelja slobode i napretka. Ukratko izvjesni znaci govore glasno, da će partiz(anski) pokret ovdje uz pomoć Partije i samih partizana krenuti u najskorije vrijeme velikim koracima naprijed . . .«[84]

[83] Inž. Ivica Radetić-Ferdo, izjava data autoru za ovaj rad, kao pod 27 s obzirom da je imenovani s drugom Josipom Đerđom-Starim često izmjenjivao iskustva, pa konkretno i o ovim problemima, naročito kad su raspravljali o osnivanju NOO-a.

[84] Pismo Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje od 19. II 1942. koje se nalazi u arhivi CK KPH, dok se ovjerovljeni prijepis nalazi u Narodnom muzeju u Novom Vinodolskom, a odnosi se na razdoblje od posljednjih dana prosinca 1941.